

1

П Р О Т О К О Л И

н а р а д К о н ф е р е н ц і ї

пн. послів і голов дипломатичних місій Укр.Нар.Республіки,
скликаної н. міністром закордонних справ Укр.Нар.Республіки,
відбутих в Карльсбаді
в днях 6 до 14 серпня 1919 року.

I.

будувати на сім якісь політичні гороскопи, мусівби завестися.

Невтральні держави на загал прихильно до нас ставляться, але вони не трають ніякої ролі в розв'язанню політичних проблем світової війни і не від них в данім моменті залежить наша доля.

Взагалі ситуація для нас зложилась дуже тяжка.

В шуканнях виходу з неї поробило правительство наше з Кам'янця заходи дійти до якогось порозуміння з Румунією, щоб коли не від неї, то через неї дістати технічну поміч з заходу. В сій цілі вислало правительство спеціальну місію до Румунії на чолі з Дельвігом і Мацієвичем. Ще перед приїздом тої місії наш представник в Румунії Гасенко в ультимативній формі запротестував проти румунської інвазії на Галичину, виїзджаючи сам з Румунії до Швайцарії, створюючи не дуже сприятливу для переговорів про порозуміння атмосферу. Зі своєї сторони вислав я з Відня до Румунії через Юго-славію бувшого міністра шляхів Бутенка, щоб простежив по дорозі можливість довозу амуніції і транспорту полонених, але Бутенко замість до Букарешту поїхав з невідомими для мене цілями до Берліну. Далі поручив я хвилеву місію до Юго-Славії проф. Колесі, а то з огляду на вороже успособлення до нас Сербів, які тільки мріють про відбудову єдиної Росії, їхньої опікунки. Маючи особисті знакомства серед політиків словінських і хорватських, проф. Колеса має за задачу підготувати ґрунт для постійного нашого представництва в Юго-Славії, а головне - проложити дорогу для перевозу амуніції з Італії, в яким то напрямі також пороблено кроки.

В отсих обставинах не може наше правительство сходити з дотеперішньої лінії в міжнародній політиці, не може поривати з антантою. В трагічній ситуації опущення нашими військами Галичини у Петрушевича повстала була гадка злуки

з більшовиками, чому рішучо спротивився і Петлюра і наш Кабінет міністрів.

Де-які тертя між правительством Наддніпрянської України і Диктатором Західньої області Республіки Петрушевичом на тлі розбіжності ліній тактично-орієнтаційних та у звязку з проголошенням Диктатури в Галичині затуманюють трохи внутрішню ситуацію, але ніщо здається не стане на перешкоді згоді та взаємній кооперації Наддніпрянців з Галичанами, щоб налагодити справу боротьби з більшовицькою інвазією. В сій справі найважнішою річю є порозуміння з повстанцями, мілітарний контакт з ними і скоординовання цілої протибільшовицької оружноі боротьби. В сім напрямі від довшого часу працюється і де що вже досягнуто, але трудність полягає в тім, що не всі повстанчі відділи представляють однакою вартість, не з усіма можна говорити і не кожному повстанчу групі можна до спільних операцій втягати. Найбільшою перешкодою до сього брак у нас амуніції, за якою звертаються повстанці. В звязку з боротьбою проти більшовиків, порушується справа порозуміння з Колчаком, зглядно Денікіном. На це пхають нас і де-які чинники зі сторони антанті. Пригадати хочби розмову Лянсінга з Окуневським і инш. в Парижу. Як тепер стоїть це питання у правительства не знаю, що до мене, то я рішуче проти якогось порозуміння з російською реакцією, яка не тільки ставиться до української державности ворожо, а навіть не признає української національности. Порозуміння з Колчаком булоб погребанням нашої самостійности і компромітацією перед західно-європейською демократією. Колиб передо мною стояла альтернатива з більшовиками, чи з Колчаком, я вибравби першу. Наше культурне життя під більшовицьким режимом зазнає переслідування, але сяко-такі існує, російські зубри його знищилиб зовсім.

Треба зазначити тут, що серед Галичан за порозумінням з більшовиками стоять найпоміркованіші елементи (К. Левицький і К-о), але й елементи готові йти на порозуміння й з Польщею. Серед Наддніпрянців над порозумінням з Польщею працюють нічим не зв'язані з політичним українством елементи, емігранти гетьманці та поодинокі неодвічальні одиниці. Де-які з них, через хаос і анархію в наших центральних установах, мають навіть якісь легітимації на ведення переговорів з Поляками і репрезентування інтересів нашої держави в Польщі. До них належить якийсь пан Курдіновський, якому бувший міністр зак. справ Мацієвич дав якусь легітимацію. Приїхавши з нею до Варшави Курдіновський почав вести польонофільську політику на широку скалю, зрікається Східньої Галичини й Волині, творить якісь легіони. Пізніше виїхав туди й п. Карпінський, який свого часу був десигнований на посла до Польщі, а який, на мій погляд, найменше надається на дипломата. До другої категорії людей, що роблять "Українську" політику в Польщі, належить передовсім бувший міністр внутр. справ за часів гетьманату п. Кістяковський. Хоч правительство, після запевнень президента міністрів Мартоса, яке я тут за границею дістав, нікому не давало ніяких повноважень на ведення обов'язуючих переговорів з Поляками, про те перебування в Варшаві таких панів як Курдіновський Поляки знаменито використали для отвода інтервенції антанти в польсько-українським спорі, мовляв - ми самі безпосередно з Українцями порозуміємось! Що до порозуміння з Поляками, то його під певними умовами можна робити, не зрікаючись наших національних прав на Галичину й Холмщину. Ходилоб тут для даного моменту головню о можливість комунікації через Польщу з Чехо-словаччиною і Німеччиною. Мусілиб вони зобов'язатися не переходити Збруча. В усякім разі ми не можемо далі вести справи оборони нашої

землі в сей спосіб, щоби прочищати шлях для імперіялістичної Польщі в її поході на дальше за Збручем положені українські землі.

+ В отсій ситуації безвихідности виникнув ~~р~~ план безпосереднього порозуміння з Англією, щоб дістати безпосередно від неї поміч, або при її мовчазній згоді від Німеччини, з якою Англія, як здається, хоче наладити добрі відносини і не буде противитись санаційній акції Німеччини на Сході. Німеччина моглаб нам дати офіцерів для армії, гроші, признання держави нашої відновити. До сеї комбінації мусілиб бути втягнені Румунія й Чехословаччина. +

-. -

Посол Порш звертає увагу на абсолютну довірочість дискусії про пляни дипломатичні та пропонує вислухати реферат про внутрішнє положення, заким розпочнеться загальна політична дискусія.

Посол Славінський за пересуненням дискусії по вислуханню реферату про внутрішнє положення, але перед тим дипломатичні представники малиб доповнити реферат міністра про міжнародне положення своїми інформаціями.

-. -

В сій справі забирали слово ще кілька бесідників (Д.Левицький, А.Жук, М.Залізник), по чім приступлено до вислухання Інформацій послів і голов дипломатичних місій.

-. -

М.Славінський (Прага): Чехи не мають великого значіння в міжнародній політиці, щоб на них покладати якісь надії, але вони мають великий моральний вплив у держав, які антанта створила. Відношення до нас Чехів як найкраще. Офіційного визнання нас нема, але можна бути

певним, що по підписанню договору з Австрією Чехи нас визнають. Теперішній президент міністрів Тузар (с.д.) стоїть за союз Чехів з Румунами і Українцями. Цілий теперішній кабінет, зложений з с.-д., аграріїв і групи Кльофача, ставиться до нас прихильно. Проти нас були нац. демократи на чолі з Крамаржем. Тепер вони де що змінили свої відношення. Їх орган "Народні Лісти" інакше тепер не говорять про Україну, як державу. Це ознак, що з правительства така інструкція дана. Чехи нам де в чім допомагають, прийняли на утримання 5.000 нашого війська, яке вступило свого часу на чехо-словацьку територію, ратуючись перед польсько-румунським наступом, перепускають літаки й інші дрібні прислуги роблять. Кльофач (міністр війни) заявив готовість виробляти для нас патрони російського взірця, як що є у нас змога перевозити. +

Д о с ь к и й (Штокгольм), голова місії для Швеції і Норвегії і в.о. повіреного в Фінляндії. Н о р в е г і я дуже до нас прихильно ставиться, але доки антанта нас не признає, доти й Норвегія не признає. Норвегія має причину до нас прихильно ставитись, бо перед війною діставала наш хліб, а тепер його спроваджує з Америки і переплачує. В Ш в е ц і ї відношення до нас надзвичайно прихильне. На се складаються також історичні спомини з часів Карла і Мазепи, ^{а/} атомісць велика ненависть є до Поляків. (Порш: Але Українцям не вільно до Швеції віздити!)

Урядові партії бояться антанти і не можуть заманіфестувати свого відношення до України. Соціалістичні групи особливо близькі до большевизму, ворожо ставляться до нас, бо, мовляв, хто бореться проти большевиків, той бореться проти соціалізму! (Політкен.), але ця група слаба. Силь-

нійшим є праве крило с.-д. (меншевики), їхня позиція не виразна. З Брантінгом не можна побачитись, бо він все в розіздах. Швеція як би й захотіла нам чим небудь допомогти - не має сили. Торговля в занепаді, взагалі народне господарство в розстрою. Завязали Шведи торговельні зносини з Латвією й Естонією й Литвою. Це треба нам використати, увійти в зносини з тими державами і через них звязатись економічно з Швецією. Для характеристики міжнароднього положення Швеції варто зазначити, що вона трималася німецької орієнтації, отже антанта їй не вірить.

Найважнішою для нас країною на півночі для теперішнього часу є Ф і н л я н д і я . Вона також трималась німецької орієнтації і через большевицьку перейшла на антантську. Власне Манергайм, м.и. приятель Скоропадського, звів політику фінську на антантські тори. п. Лоський мав розмову з Манергаймом, відношення його до України іронічне. Але при виборах президента Манергайм провалився, Шведи були за ним, Фіни і соц.дем. проти. Міністром закордонних справ є Фін Нолеті, ініціатор ідеї союзу держав, які повстали на руїнах Росії проти Великоросії. Суспільність фінляндська за найближчими зносинами з Україною, теперішнє правитель-ство також. До проєктованого союзу народів бувшої Росії від Балтику до Чорного Моря, проєкується втягти і Польщу. Литовці проти Польщі і Лоський, іменем Українців, заявлявся в розмовах проти влучення Польщі, Ести за Польщею. Литовці, Латвіші й Ести бажають мати у себе наших представників, треба послати туди одного на всі три держави.

Я к о в л і в (Голяндія і Бельгія). Г о л я н д і я за час війни дуже добре заробляла на Німцях, за те не є в по-чоті у антанти, боїться її, щоб часом антанта не відкροїла

частини її території на користь Бельгії. Для того не може висловитись за самостійність України. Але відношення до нас досить добре не тільки з огляду на перспективу нав'язання з нами торговельних зносин (Голяндія спроваджує з заграниці 150 міл. пудів хліба), а також з ідейних мотивів, з симпатії до визвольних наших змагань по аналогії до своєї боротьби за незалежність в недалекому минулім. Офіційна особа заявила Яковліву приватно, що Голяндія не визнає України доки не наступить зі сторони антанти, але та особа певна, що антанта нас визнасть. З суспільних чинників найбільше до нас прихильні соц.-демократи. Правительствена католицька партія з початку віднеслася з резервою, чи не большевики!, але коли Ватикан прийняв нашого посла відношення змінилось на ліпше. Соц. дем. чим раз зміцнюються. Преса дуже охоче друкує всякі звістки і статті про Україну, це важно, бо Голяндія є передаточний пункт політичний і торговельний на дальший захід.

Б е л ь г і я , офіційна, відноситься до нас так, як і ціла антанта. Досі Яковлів не міг дістатись до Бельгії. Але суспільність в Бельгії дуже невдоволена з Англії і Америки. Фабрики стоять, не мають сирівцю, а Америка й Англія замість того, щоб дати сирівці, заповнює бельгійський ринок готовими фабрикатами. Як ^{відомо} ~~віднесене~~ Бельгійці мають великі капітали на Україні. Повстав навіть комітет охорони маєткових прав Бельгійців на Україні. Колиб з нашої сторони дати запевнення в сім напрямі, моглиб ми викликати у Бельгійців більше до себе інтересу. В звязку з цим можливий бувби і візд Яковліва до Бельгії.

О л е с н и ц ь к и й (Англія): Місія наша по прибуттю до Лондону була прийнята офіційально в М.З.С. дуже прихильно. Приняли грамоту нашого голови, докладно інформува-

лись у нас про наші змагання і про положення на Україні. Взагалі відношення до нас об'єктивне. Всі наші ноти і протести в справі Польщі приймали прихильно. Льюїд-Джордж проти Польщі, взагалі Англіїці проти неузасаднених претензій Поляків на українські землі. В англійському М.З.С. дуже добре і поінформовані про наші справи. Англія грає першу роль серед держав антанті, а відношення її до України в усякім разі не є вороже, то нам треба це використати. Англія помагає Денікіну й Колчаку, про це був запит в парламенті. Пояснено сю поміч фінансово-економічними зглядами. Натякали нам в МЗС. приватно на потребу порозуміння з Росією, не з Колчаком і Денікіном, а тою Росією, що пізніше сконсолідується, щоб не мати навкруги ворогів, тоді, запевняли нас, і наше становище і становище Англії в наші справі може покращати. В Лондоні дуже багато Москалів, монархістів, вони працюють для єдиної невідомої. Треба чим скорше навязати комерційні відносини з Англією, в сей спосіб заінтересується громадські круги, а вони вже вплинуть на правительство.

Про можливість кооперації в політиці між Англією і Німеччиною нема тепер мови. Опінія публична досі вороже ставиться до Німців. Як улица льондонська ставиться до нас, ілюстрацією може служити факт, що коли над льокалем заснованого нашою місією пресово-інформаційного бюра хотіли поставити українську вівіску, властитель камениці на се не дозволив, це мовляв німецька річ! Навязання зносин з Німеччиною треба налагоджувати дуже обережно. Ніякої революції в Англії не буде. Були страйки, але минулись. Правительство йде на найдальші концесії для робітництва, 7 годинний роб.день завело. Робітництво англійське взагалі консервативне. Преса англійська відноситься до нас з резервою, вона не є підкупна, як французька. Де-що пише

про нас соціалістична преса і взагалі опозиційна, але великі, впливові газети нічого не пишуть. Завязано зносини з бюро Райтера.

П о р ш (Німеччина): Відношення Німеччини до України визначається внутрішнім становищем України і міжнародним положенням самої Німеччини. На Україні брак консолідації внутрішніх сил, брак армії й території. Се Німці дуже добре знають і роблять з цього висновки. Але пута старих симпатій не дозволяють їм одрізати українську бородавку на своїм лиці. З моменту підписання миру, коли від Німеччини відібрано колонії, для неї гострійше чим коли будь повстало питання знайти дорогу на схід. Отже стоїть тут перед Німцями російська проблема, а тим самим й Українська справа. Але активної політики супроти України не можуть Німці тепер проводити, не почуваяться на силах, не хотять викликати підозріння і репресій зі сторони антанти. Сей стан очевидно не довго буде тревати. З політичних партій найбільш прихильними до нас є соц.дем. й центр. Німеччина переповнена політичною еміграцією російською і гетьманською. Особливо сильна російська еміграція, вся вона реакційна і наскрізь германофільська, отже в певних колах знаходить послух. За поміччю Німців російські емігранти мають зносини з Денікіном і Колчаком. Де-які промислові групи німецькі підтримують зносини з большевиками, шукають доріг для товарообміну. В Берліні є комісія торговельна Раковського, в Києві подібна комісія німецька існує. Але ці зносини не рішучі.

Слабша є еміграція гетьманська, стоїть очевидно в стичности з російською, щось снує. Нам треба цих людей добре пильнувати. Коли в Німеччині страх перед антантою пройде, тоді можна ждати на активну її політику в східнім

питанню взагалі, в українськiм з окрема. Навiть тепер ми могли б дiстати з Нiмеччини зброю й амуницiю, аби тiльки був шлях для перевозу. Нiмеччина дозволяє своїм офiцерам приймати українське горожанство i вступати до української армii.†

† Не є виключене, що відродиться середно-європейський союз. Україну Нiмцi трактують як окрему від Росiї цiлість. Міністерство закорд. справ урядово стоїть за самостійн^ю Україною. В демократичних i соц.дем. колах вірять, що Україна буде самостійною державою. Соц.дем. заступались за Українцями (за виїмком групи Газе, що за большевизм) на соціалістичній Конференції в Амстердамі. Отсе відношення правительственних i громадських кругів Нiмеччини є дуже важним для нашої політики супроти Нiмеччини.† В справі арешту грошей заявляли в МЗС., що бояться нам давати, щоб не платити два рази... Преса про українські справи пише дуже багато, особливо в польськiм районі. В промислових i фінансових колах налагоджується заснування нiмецько-української торговельної палати. Особливе заінтересовання до України є в Баварії. Нiмецькi комуністи i взагалі крайні ліві ворожо ставляться до нас. Багато працює в Нiмеччині i антанта, з особна опікується полоненими бувшої Росiї. Ми мусіли звести важку боротьбу проти Поляків i Росіян, щоб відстояти для нашої військово-санітарної місії i місії Українського Червоного Хреста змогу працювати над українськими полоненими. Помогли нам в сім Нiмцi i тепер наші місії тішаються у антанти найбільшим кредитом, в порівнанні з іншими з бувшої Росiї, i дуже успішно працюють.

Вертаючи до емігрантів гетьманців, подає посол Порш що на чолі неогетьманського руху стоять Акерман, Базак i інші елементи, які нічого спільного з українством не мають. Приїхав туди з Варшави також Кистяковський, а з Відня зя-

./.

ПРОТОКОЛИ

нарад Конференції пп. Послів і Голов дипломатичних

Місій Української Народньої Республіки, скликаної

п. міністром закордонних справ Української Народньої

Республіки, відбутих в Карлсбаді в днях

6 до 14 серпня 1919 року.

і засідання, вілля "Гогенбург", 6/VIII., 4 год. по полудни.

Присутні: п. Міністер В. Темницький, радник при міністерстві

А. Жук, посол в Берліні М. Порш, голова місії в

Празі М. Славінський, голова місії в Газі

А. Яковлів, голова місії в Копенгазі Д. Левицький,

радник місії в Лондоні Я. Олесницький, радник

посольства у Відні В. Полетика, голова місії в

Штокгольмі К. Доський, новопризначений на т. в. о.

повіреного в Фінляндії М. Залізник, місії, крім

Балканських і в Турції, з якими нема ніякого зв'язку. До Міністер В. Темницького вітає зібраних пп. послів і голов дипломатичних місій, підносить факт, що через одір-

ванність Рідного Краю від закордону довший час бракує всякого зв'язку між міністерством і дипломатичними представництвами за кордоном, а через те не можливим було керуванню діяльністю посольств і місій з центру, як не можливим було й користання правительством з інформацій дипломатичних представництв. Засідання мають відбуватися по дня, два рази денно.

Покинені самі собі посольства і місії на загал знайшлися одначе на висоті свого призначення і розвинули досить інтензивну діяльність, особливо в області інформаційній, як се міністер переконався по своїм виїзді за кордон,

вився в Берліні Бутенко. Були якісь збори гетьманців. Роблять вони також заходи, щоби депозиту нашого в Німецькім банку німецьке правительство нам не видавало. Взагалі ідея гетьманства видимо відновляється й мислиться в союзі з реакційною Росією і Польщею.

Д. Девіцький (Данія): Данія не заінтересована в східнім питанню. До всіх місій держав, що повстали на руїнах Росії, в тім і до нашої, відноситься однаково прихильно. Суспільність данська, навіть консервативні круги, також прихильно до нас ставляться, з виїмком синдикалістів, які тримають з большевиками. Поляків і Росіян Данці не люблять. Преса ставиться до нас об'єктивно, через неї багато можна робити.

Полетика (Австро-Німеччина): З причини, що міністри ви й иншим присутнім панам відношення Австрії до України досить добре відоме, не спиняється п. радник Полетика над подробицями сих відносин, тільки зазначає, що Австрія готова буде відновити берестейський договір.

На сім засідання закінчено о 9. годині вечером.

Підписали: В. Темницький, в.р.

Андрій Жук, в.р.

2 засідання, в готелі "Пушп", дня 7.VIII.1919, 1/2 11 рано.

Присутні: міністр В. Темницький, А. Жук, М. Порш, М. Славінський, В. Полетика, Я. Олесницький, Д. Левицький, К. Лоський, А. Яковлів, О. Бурачинський (уповн. заступник Держ. Секр. Західної Области Республіки), М. Залізник, Р. Смаль-Стоцький (радник берлінського посольства) запрошений для реферату про внутрішнє положення на Україні).

Проводить нарадами міністр В. Темницький, протоколує радник А. Жук.

Пр о в н у т р і ш н ь о п о л о ж е н н я н а У к р а ї н і

виголошує реферат радник д-р Р. Смаль-Стоцький :
Оповідає, що виїхав він з Берліну на Україну 12.мая с.р., до Станиславова приїхав 22.мая і тут був свідком відвороту нашої Галицької армії перед польсько-румунським наступом та разом з членами правительств обох частин України відбував мандрівки по незанятій ще території. Твердить, що нашу армію спіткала катастрофа з інших причин, як переважача сила польської армії, скріпленої відділами Галера. Військ Галера майже не було тоді на галицькім фронті, взагалі се була маскована офензива, а українська армія відвертала з переляку перед уросною силою, знаходячись сама від якогось часу в стані деморалізації й дезорганізації, не заосмотрена в амуніцію, одіж і обув. Правда польська офензива при участі військ Галера мала місце пізніше. Трени, а їх було дуже багато, відходили в порядку, натомиць багато полишено армат (в Коломиї до 600), средств поживи (в Стрию 80 вагонів цукру, в Станиславові 30 ваго-

нів і т.д.), льокомотивів, вагонів, дерева і проч. Мимо хаосу, утвореного загальним, і можна сказати, панічним відворотом, не переставали функціонувати де-які органи влади й публичного безпеченства, відбувались ревізії на залізницях, прикладались печатки до перепусток і проч. В тім часі були в Галичині де-які члени Директорії і Ради Міністрів. 23.мая виїхав до Золочева разом з президентом міністрів Мартосом, тут застав уряд в п'яти залізничних потягах. Був тут і Головний Отаман Петлюра. Мало це місце вскорі по афері Оскілка. З Золочева виїхав з Мартосом, Шадлуном і іншими до Чорткова. Тут були Петрушевич, Голубович, Макух, Мирон, Швець, Макаренко. Взаїмні відносини між членами правительства нашого і Державного Секретаріату справляли вражіння, що маєш перед собою представників двох ворожих держав. Нараджувались над справою об'єднання команди над армією, бо хоча Петлюра і уважався командантом усіх військ але фактично Галицька Армія йому не підлягала. Говорилось про посилку до польського комадування комісії для перемирря. В атмосфері катастрофічного відвороту армії і евакуації краю й на тлі питань, які були предметом нарад між членами обох правительств, било в очи загальне взаїмне подразнення серед наддніпрянської і наддністрянської інтелігенції, взаїмні дорікання і проч. У великій мірі причинилось до сього не однакове матеріяльне положення військових офіцерів і козаків, а також урядовців цивільних на Україні і в Галичині. В армії Петлюри козак дістає пенсію рівну пенсії вищого галицького урядовця і се деморалізує людей та викликало масову дезерцію з галицької армії до армії Петлюри. Взагалі на Україні розкидається гріш і м.инш. се привело до повного обезцінення гривни. Перемальована на синьо-жовте Галичина лишилась по психольогії і проявам публичного життя провінцією Австрії, будь-що-будь упорядкованої й правової держави. Були тут всі дані для органі-

зованого, культурного правного ладу, були навіть його зв'язки, але розкладові впливи (недисциплінованість, марнотравність, брак почуття обов'язку й відповідальності за свої вчинки) перенеслися зі сходу й до Галичини. Спосіб думання у людей з Наддніпрянщини й Наддністрянщини інший, інше трактування й політичних питань. Помічається велика різниця між Петрушевичом і Голубовичом з одної сторони й Петлюрою, Мартосом і инш. з другої. У перших поміркованість, у других радикалізм. Перші передовсім боліють долею своєї вужої вітчизни і кожну справу трактують з точки погляду її інтересів Галичини, другими кермує засада - коли буде Велика Україна, - буде й Галичина, - для того легко вагають собі деякі особливості галицького питання. Інтригантство політичне розвинулось до такої міри, що нормальній людині годі се зрозуміти. Так звана контррозвідка допускається найбільшій сваволі. Економічна політика Галичан була не доброю супроти України. За доставку соли й нафти треба було хабарі давати.

Для заключення перемир'я з Поляками посилали окрему місію з Дельвігом. Переїхали до Тернополя. Тим часом Поляки підходили до Тернополя і потім зайняли його. Волочиськ і Камянець були вже в руках большевиків. Правительство знайшлося на просторони яких 15 кілометрів вільної від чужого захвату території. Перед усіма стояло питання ліквідації держави. Правительство думало переїздити до Румунії. Було це на початку червня. Тільки притомність духа у Петлюри спасла ситуацію. Змобілізував він з Чаботарьовим звільнених зі служби державних урядників, зліпив на скоро відділ війська і відбив Волочиськ і Камянець від большевиків. І до Камянця перенеслися міністерства, розгубившись по дорозі. Між инш. десь затратився архів МЗС. В Тернополі лишилось

багато майна, одних вагонів до 1.500. Секретаріят переїхав з Чорткова до Заліщик і плянував виїзд за кордон до Румунії або Чехії. Витвицький вів переговори про се з Цадиком, але нічого не вийшло. Та й серед війська був опір виїзду за кордон галицького правительства, не пустилиб. Був плян, щоб Румуни окупували решту свободної Галичини, під проводом Румунів зреорганізувати армію і йти на большевиків. В часі як Витвицький вів переговори з Цадиком Гасенко в Букарешті ставив грізні ультимати румунському правительству, ~~як~~ не поінформований, що по сей бік фронту робиться. Частина його місії вернула до Камянця, а сам він виїхав до Швайцарії. Одночасно скріплявся наступ Поляків. В сій ситуації зродилась диктатура Петрушевича. Це була реакція на анархію і уступка настроям суспільности, яка в усім винила непорядність Секретаріяту. Заіменований командантом галицьких військ (до одноцільности команди не дійшло) Греків кривавою дисципліною в короткім часі привів в порядок армію і удачно розпочав протинаступ. Заклучене висланником Петлюри Дельвігом перемирря з Поляками Греків зірвав, як необовязуюче для галицької армії, яка є цілком самостійна. На зірвання перемирря, яким установлена була лінія Золотої Липи, вплинули фальшиві вісти, що Німці розпочали війну проти Польщі, а Чехи вже зайняли Борислав! Та не було амуніції і прийшлося новий відворот робити перед польською армією аж тепер скріпленою відділами Галера з сильною артилерією. Проклямовання диктатури Петрушевича на Галичину викликало у Директорії і кабінеті Мартоса ярке обурення. Петрушевича кликали до Камянця для вияснень, але він не їхав, боявся бути арештованим. Грозили Петрушевичови виключенням з Директорії. Хоч грозьби не виконали, але фактично Петрушевич не брав тоді участи в праці Директорії. Петлюра відкликався до Галицької Армії, щоб відходила за Збруч, полишаючи Петрушевича, якого рішили не признавати, а для

галицьких справ постановили утворити окреме міністерство на чолі з Вітиком.

Отсі напружені відносини трохи злагодила, але в суті річи ні в чім не змінила небезпека поновної втрати Камянця на річ большевиків, які раптом з'явились були в Ярмолинцях. Це викликало велику паніку, і знову правительство стало перед проблемою ліквідації. За рятунком звернулись до неприємного диктатора Галичини, щоб дав війська. В цій цілі вислали до Петрушевича Левицького. Петрушевич дає дві бригади і забезпечує для Директорії можливість посідання Камянця, а пізніше й сам туди переїздить. Сталось це внаслідок умови, яка стала при уділенню Петрушевичом помочи для Директорії. Тоді умовлено було, що галицька армія відійде вся за Збруч, получиться з армією Петлюри для спільних операцій проти большевиків, а кабінет поповниться представниками інших партій, буде коаліційним. Але як небезпека минула і Галицька Армія перейшла за Збруч правительством Мартоса перестало виказувати охоту реконструувати ся, а Петрушевич не хоче далі давати своїй армії до розпорядимости Петлюри. Адютант Грекова старався о переїзд для себе до Франції, в сім запідозрили й самого Грекова та усунули його, а на його місце призначили Тарнавського. Греків сильно знишив армію. В часі протинаступу згинуло до 10.000 людей. Шпиталів і медикаментів нема, тиф і інші хвороби гублять масу людей. На власну руку Цюкани (був командантом Тернополя) шукав порозуміння з большевиками. У звязку з сим приїздила якась делегація большевицьки до Петрушевича, але він її не прийняв. Отсі сепаратні кроки порозуміть з большевиками дратують правительство наддніпрянське, яке головним ворогом уважає большевиків. Розстріл Балбачана стоїть у звязку з командою Запорозьким дискусії на теми форми влади і устрою державного. С.-д. за президентом, парламентом і Установчим Збор./., -с.-д.

будучих прем'єрів називають А. Левицького або Мазепу. Був плян ввести Мазепу до Директорії. Настрій на селі тихий, вижидаючий. Про соціалізацію землі селяни не хочуть слухати, бажають землю на власність мати. Коли м. зе, справ Ковалевський йдучи на зустріч бажанню селян почав нарізувати землю селянам на власність, - його с.-р. відкликали з кабінету. До української влади і української державності відношення селян байдуже. "Господаря нам треба, кажуть, при цареві було дешевше жити". Державний апарат не опанував селом і не поширив на нього свого впливу. До большевиків відношення дуже вороже, а що большевизм репрезентують головню Жиди - звідси ненависть взагалі до Жидів і насильства над ними. Жиди навзаєм дуже ворожо ставляться до українства. В місті осідку правительства і серед населення маса обертається Денікінців. Страшно розвинена французька шпіонажа. Урожай прекрасний. Ціни на продукти фантастичні, фунт хліба коштує 30 карб. Фінансова реформа Мартоса справила піднесення вартости царського рубля і обезцінення карбованця зглядно гривни. - Що до військового положення подає Стоцький, що військо Петлюри на боєвім стані числило яких 15 тисяч піхоти вже з резервами, 1.000 кінноти, 150 армат, 4 аероплани і 6 броневих поїздів. На харчевім стані було 25.000. - Галицька армія числить около 80.000 люда, боєвий стан 36.000, 160 армат, 1.000 кавалерії. Трени числять около 60 тисяч фір. Багато тут фір із збігцями. По відомостям українського генерального штабу Денікін має війська около 120.000 люда. Поляки над Збручем 50 тисяч і 900 армат. - На румунському фронті є 25 тисяч, в тім одна французька і одна грецька дивізії. У Румунів Щербачов. З Денікіним є кубанський козак Шкура, який обстоє Українців. З ближчими до місця розположення укр. військ повстанцями навязана лучність, але повстанці в переважній части

є неорганізованими бандами.

Большевики мають проти нас не великі сили, але дисципліновані і певні. Є чутки, що Поляки плянують спільний наступ на нас з Денікіним, на лінію Дніпра. Наше командування не перший плян ставить заняття Одеси. Галицька армія стояла в резерві. Населення відноситься до Галицької Армії з недовір'ям - "Знов прийшли австрійці хліб забирати!" Серед Галичан такий настрій, що як би їм Париж пообіцяв автономію в Польщі, то масово будуть повертати до Галичини. Одрізані цілими місяцями від світа, ніхто в Кам'янці не знає, що робиться в світі, тому приймають на віру фантастичні вістки, як напр. про німецько-польську війну, до сих вісток достосовують тактику, а результати фатальні. Робиться проби порозуміння з Румунією, зрікаються Бесарабії і сим коштом хотять вирватись з клітки, в якій опинились. Майна Запорожського Корпусу Румуни не повертають. Чути нарікання на закордонні місії, що не допоможуть правительству в його важкім положенні. Витичні лінії політики кабінету Мартоса такі: державна самостійність, орієнтація на власні сили, федерація з Кубаню, Доном і іншими бувшими недержавними народами, але не з Великоросією, скорше з Польщею, коли уможливилоб зараз комунікацію з Європою. Головна журба - дістати амуніцію і товари, хто се дасть, тому взаємно дадуть найбільші економічні концесії на Україні. † Зростають германофільські тенденції, тримається ще у де-яких елементів віра в світову революцію.

На сім засідання закінчено.

Підписали: В. Темницький, в.р.

А. Жук, в.р.

3. засідання, готель "Пупп", дня 7.VIII.1919, 1/2 до 5 по пол.

Присутні: міністр В. Темницький, А. Жук, М. Славінський,
М. Порш, К. Лоський, М. Залізник, Я. Олесницький,
А. Бурачиський, А. Яковлів, В. Полетика.

Проводить: міністр В. Темницький. Протоколує радник А. Жук.

Перед дискусією над міжнародним і внутрішнім положенням

міністр В. Темницький дає такі висновокні: країно
Коли кабінет с.-д. і с.-р. переймав власть, був
повний розвал. Фещенко-Чопівський тримав у своїх руках
п'ять міністерських портфелів. Соц.-демократи і соц.-рево-
люціонери зажадали уступлення кабінету, щоби перевести
санацію. До кабінету запрошено й Галичан для затіснення
їдності і переведення реального положення. Петрушевич
жадав тоді одного з важніших ресортів для нац. дем., теоре-
тично ніхто проти цього не протестував, тільки, щоби
нац. дем. міністр входив не до кабінету, а до Ради міністрів
Нац. дем. не дали кандидата. Куровцеви персонально пропону-
вали портфель міністра здоров'я, він одмовився. До кабін-
ету увійшли з гал. соц.-дем. Темницький і Безпалко, з ра-
дикалів Крушельницький. Головною задачею кабінету було
санація внутрішніх відносин, реорганізація армії. Розвій
військових подій, вічні евакуації і що раз більше зменшен-
ня терену не дали змоги виконати намічений план. Багато
тут зашкодив виступ Оскілка. Оскілко був в руках само-
стійників, які отверто йшли на державний переворот. З
маферою Оскілка стоїть в злуці виключення з Директорії
Дандрієвського. Він весь час перебував поза місцем осідку
уряду, коло нього гуртувались саботажники і переворотці.
порушена.

зібравши тут трохи матеріялу про діяльність дипломатичних представництв. Та матеріял зібраний не вистарчає, щоб виробити правдивий образ про діяльність посольств і місій та про вплив тої діяльності на міжнародне становище Української Народньої Республіки. З другої сторони відчувається велика потреба звязку місій і посольств між собою, не менше як потреба звязку їх з міністерством, щоб усунути розбіжність в їх діяльності, щоб установити діловий контакт між ними. Взагалі дипломатія є нова для нас річ, ми робимо тільки перші кроки в сій області, фахових дипломатів між нами нема, отже мусимо один від другого вчитися, взаімно себе інформувати, користати з досвіду інших, щоб найкраще поставити працю. Крім того є багато питань принципового характеру з області нашої міжнародньої, а навіть внутрішньої політики, які треба обговорити і по ним відповіди знайти, якраз в крузі тих людей, що репрезентують нашу державу за кордоном. Отсі обставини спонукали міністра скликати конференцію всіх послів і голов місій, потреба якої відчувалася вже давно поодинокими шефами наших дипломатичних представництв.

Одна конференція в обмеженім складі людей навіть була відбута у Відні в днях 18 до 22 червня, в звязку з приїздом від парижської делегації проф. Томашівського. Закликані зістали на конференцію всі послы і голови місій, крім балканських і в Турції, з якими нема ніякого звязку. Доідавшись від пп. посла Порша і голови Славінського, що між ними і іншими панамы учасниками конференції вже відбулася виміна гадок що до порядку нарад конференції, п. міністр просить п. посла Порша зреферувати сю справу і уділює йому слово.

Посол М. П о р ш пропонує регулямін і програму обрад.

1. Засідання мають відбуватися що дня, два рази денно,

Повторенням Оскілковщини була справа Балбачана. Коли переходив з Румунії через Галичину Запоріжський Корпус самостійники рішили ним опанувати, виїхав туди Балбачан і на підставі призначення Андрієвським обняв команду над Корпусом. Знайдено у Балбачана письма, з яких виходить, що Балбачан мав зробити переворот.

Що до відносин між Галичиною і Великою Україною то різниця психіки і устрою публичного життя витворювали різні непорозуміння між одним і другим правительством. З'єднання відбулось похапцем, маса справ лишилась нев'ясними і неурегульованими. Хоч в засаді прийнято було, що армія і закордонна політика спільні, проте було дві армії і дві закордонних політики. Дві політики проваджено свідомо в надії, що може скорше визнають Галичину, з чого скористаємо, як етапом до визнання цілої України. У внутрішній життю міщанські партії зараз же відсунулись від праці і перейшли в заговорницьку опозицію. Соц.фед. скоро завернули з сеї дороги, але інші вели дальше свою лінію. Але кабінет все стояв на принципі коаліції, хоч думки тут поділені. Галичане (Петрушевич) домагаються коаліц. кабінету без с.-р. Соц.-демократи в кабінеті є за коаліцією включно з с.-р. (Левицький виразником сього), с.-р. і частина с.-д. (Шадлун) проти коаліції з буржуазними партіями і за утриманням при власті с.-р., бо колиб вони відійшли, то правительство відрізалоб себе від селянських мас. Мартос не є проти реконструкції, але уважає се завчасним. Досі в кабінеті є внутрішня гармонія, що й уможливає йому працю. Як би прийшли буржуазні елементи гармонія булаб порушена.

Вісти про повстанців не ясні. Одні йдуть за Ревкомом, а він стоїть на радянській плятформі, проти Директорії,

другі, під кермою об'єднаного комітету, заявляються за Директорією і кабінетом. Представником сеї частини повстанців в кабінеті має бути Черкаський. Для в'яснення наших відносин до Польщі варто знати, що одні Поляки хотять з Колчаком і Денікіним повторення Андрусівського договору, отже попирають Росію, другі, поступовійші, бояться відбудови сильної Росії й усміхаються до Українців, підсилають приватних агентів з намовами получитися з ними проти Колчака і Денікіна. Ся частина Поляків здається пішлаби на загварантовання якогось об'єму державности для Галичини в рамках Польщі, але офіційально про се ніхто не говорить.

Не будемо грати в піжмурки. Становище наше безнадійне. Правительство не має опертя в жадній верстві. Українські партії є ідейними виразниками інтересів селян і робітників, але не репрезентантами реальних сил сих верств. Для того правительство само по собі, а народ сам по собі. Раніш маси були активно проти українського правительства і за большевиками, тепер від большевиків відвернулися, але не привернулись до українського національного правительства і української державности. Ворожого настрою проти чужинців і іпородців не можна ідентифікувати з свідомістю національною, бо однаково вороже ставляться і до галицьких Українців. Коли говорять на селах, що нема господаря, се мабуть значить, що царя хочуть. Єдиним опертям правительства - це національно свідомо інтелігенція, але її дуже мало. Українська армія - не є жадною армією, це випадкові групи добровольців. Змобілізовані скоро розлазяться. Причина - недостача офіцерів, отаманія. При виплаті жалування укр. армія числить дуже багато людей, по одержанню жалування десь ті люди щезають, щоб зявитись до другої получки. При безперестаннім пересовуванню фронту ніякої організації внутрішньої адміністрації не можна перевести; так

само ніяких реформ не можна здійснити. Правительство мандрує по торах залізничним, але власть його на село не сягає. Єдине наше спасіння досі було в тім, що й большевики не мали проти нас поважніших сил. Війна, яку ведемо, - то не війна, тільки форма. Міста жидівські, одна половина Жидів стоять на спекулятивнім становищу, друга виразно за большевиками. Місцеві Поляки на зовні пасивно держаться, але внутрі себе працюють, були навіть відкриті протиукраїнські організації. Чеські кольоністи втікають. Одна група чеських кольоністів зголошувалась до боротьби з большевиками, але щоб землі від них не відбірано.

Положення наше тим тяжче, що грошей - не маємо. Правда, паперців грошових багато друкуємо, але вони не мають жадної вартости. Доходів ніяких, податків жадних. Населення так відвикло від обовязків для держави, що треба накласти якісь податки моглаб викликати бунт. Чим ратуватись? Хиба закордонною позичкою. Але хто її дасть? Англійські капіталісти хотілиб щось дати, але мало.

Грітнішим над усе - брак амуніції. Стає лячно, бо не маємо нічого. Але може в тім кітлі, в яким ми варимось, витвориться якась нова сила. В усякому разі нас ніщо вже не знищить, як нації. В Європі довший час будуть неупорядковані відносини, але щоб в сих відносинах утрималась Україна як держава, треба нам громадити державно-творчі сили.

.-.

По сім пп. Залізник, Левицький, Яковлів, Славінський ставляють до міністра такі запити:

- 1). Як с.-д. і с.-р. ставляться до большевизму принципіально і практично?
- 2). Для чого с.-р. за трудовими радами?

- 3). Що роблять організації с.-д. і с.-р. в большевії?
- 4). Що роблять там інші українські партії і нац. організації?
- 5). Які відносини між правительством Раковського і українськими большевиками (комуністи і ліві с.-р)
- 6). Як сконструувався уряд Раковського під оглядом державно правовим?
- 7). Які відносини між Петрушевичом і Ко. та радик. і с.-д. в Галичині і поза границями Галичини?
- 8). Які настрої в Галичині під оглядом соціальним?
- 9). Чи і в якій мірі російські Українці вмішувались в галицькі справи і які свого були наслідки?
- 10). Чи і в якій мірі беруть буржуазні елементи взагалі участь в державній роботі на Україні і в яких формах?
- 11). Чим керувалася Директорія полишуючи за кордоном від Зедманого Комітету, то большевизм розкладається, дипломатичних представників не с.-р. і не с.-д.?
- 12). Чи порушувались питання про дві політики - державну і приватну?
- 13). Яке відношення кабінету до Вітика? До Петрушевича?
- 14). Як стоять справи в Парижі?
- 15). Як уряд дивиться на діяльність с.-р. і с.-д. партії за кордоном?

Відповіді на сі запитання протоколує пан Залізняк.
По відповідях засідання замкнено о 9.-ій годині вечером.
Підписали: В. Темницький, в.р. А. Степаненко
А. Жук, в.р.

Робота С.-Д. і С.-Р. на Україні. Частина С.-Д. незалежна за Раковським, друга проти й є переслідувана.

ВІДПОВІДІ

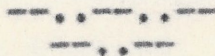
Темницького.

Що до взаїмних відносин між Українцями наддніпрянськими і наддністрянськими в останніх часах спеціальна нарада у Відні (рештки Нац.Ради) ухвалила завізвати Делегацію в Парижі не вести двох політик, але противно навіть в чисто галицьких справах виступати від цілої України.

Що до відносин соц.-дем. і соц.-рев. до большевизму, то на основі реляцій від людей зпоза фронту (відомости з початку мая), які приходять одні від Ревкому, а другі від Зеднаного Комітету, то большевизм розкладається, населення на Україні скрізь проти большевиків, не лише селяни, але й мійський пролетаріят без різниці національностей, бо всі бачать руїну, яку несе большевицька система, а крім того всі проти політичного режиму большевиків і їх ґтероризму. Те саме відношення має бути серед робітників у Московщині. Головна сила большевицької армії - чужі наємники, на Україні головно Жида. Тому ЦК.С.-Д. виразно проти большевиків і порозуміння з ними. Трохи инакша позиція ЦК.С.-Р. Серед нього є група (Ів.Лизанівський), орґяка уважає, що треба зробити ще останню пробу порозуміння з большевиками. Але решта ЦК. проти цього. А. Степаненко є проти порозуміння. Робота С.-Д. і С.-Р. на Україні. Частина С.-Д. незалежних за Раковським, друга проти й не переслідувана. Решта С.-Д. бере участь в Зеднаному Комітеті. Послано їм гроші від Директорії. --- С.-Р. ще більше поділені. Група "Боротьби" йде з Раковським; "активисти" проти. В Зеднаному Комітеті с.-р. немає.

В повстаннях беруть участь різні укр. партії, не лише соціалістичні. Різні партії є також в З'єднаному Комітеті. На Лівобережжю хлібороби-демократи провадять свою активну політику.

Що до заграничної політики кабінет має провадити політику державну, а не соціалістичну і не партійну. Уряд при іменованню послів старається координувати свою політику з характером уряду даної держави.

(Дописав В.Т.)

Протокол відповідей не повний! Велику частину відповідей цілком поминено. В.Темницький.в.р.

4 засідання, дня 9.VIII.1919, в готели "Пупп", о 10 год.рано.

Присутні: міністр В.Темницький, А.Жук, А.Яковлів, К.Лоський, М.Славінський, В.Поветика, М.Порш, Д.Левницький, Я.Олесницький, М.Залізник, А.Вурачинський.

Проводить міністр В.Темницький, протоколує А.Жук.

Міністр В.Темницький пропонує дискусію над рефератами про міжнародне і внутрішнє положення відложити до приїзду Панейка, який приїжджає завтра з Відня з послом Сінгалевичом, і взяти під обрані справу експозитури МЗС. за кордоном.

Справу експозитури реферує посол М.Порш:

Ми не мали досі звязку з Міністерством, не діставали жадних директив, виїхали без інструкцій. Кожний виробляв сам собі інструкції, кожний йшов в діяльності своїми дорогами, робив ~~як~~ що хотів. З відси розбіжність нашої роботи. Се ненормальність. Потреба центру, який би давав напрямок роботі, координував її. З приїздом за кордон міністра зявилась у нас надія, що такий центр буде. Але першою умовою творення такої інституції - це незалежне її існування від посольства тої держави, в якій вона матиме осідок, не втручання в справи посольства тої держави і безпосередність зносин з місіями і посольствами. Експозитура малаб обнимати:

1. відділ зносин з посольствами;
2. відділ архівний;
3. організація пресове-інформаційної служби за кордоном;

4. кур'єрсько-поштова служба;
5. фінансування місії;
6. економічна політика за кордоном;
7. інструкційний відділ (закони, інструкції і пр.).

Місцем осідку не може бути Відень, ліпше Прага.

- -

Славінський : Відносно відділів згодний з Пор-
шем. МЗС. фактично тепер не існує. Мусить бути створений
за кордоном практично-технічний апарат, який-би об'єднував
діяльність посольств і місій. Інституція ця буде очевидно
тимчасовою, для цього переходового часу. Доки не відно-
виться нормальна комунікація з краєм. Закордонна політика
є рефлексом політики внутрішньої. Експозитура повинна ма-
ти стисло практичні задачі, без директив і орієнтацій,
які ми маємо діставати безпосередно від правительства. пра-
вительством, діставати - - нього директиви та інформувати

Яковлів : Доки міністр є закордоном, доти ми можемо
діставати вказівки, вийде він до краю, це відпаде, але
лишається багато справ технічно-організаційного характеру,
які мусять бути сконцентровані і упорядковані, як архів,
пресово-інформаційна служба, кур'єри, фінансування місій,
для цього треба експозитури міністерства, на чолі якої
мав би стояти тов. міністра закордонних справ. яку ціну
платити постійну кому - - від з правительством. Може

Девіцький : підносить, що треба вже нам раз мати
міністра, якийби диригував нами, направляв нашою діяль-
ністю, визначав орієнтацію. Досі ми його не мали, бо не
мали лучности з правительством, не діставали від нього
ніяких вказівок. А се головне і для цього мусить повстати
за кордоном відповідна інституція. Збирання архіву і
проч. Технічно практичні справи є важною річю, але важ-

38
64

нійшою є напрямком політики, керівництво нею. Сього нам досі бракувало і цей брак мусить бути заповнений.

- -

Міністр В. Темницький: зазначає, що до краю приходять різні баламутні вістки або й зовсім бракує вістей, неможна виробити поняття про міжнародну ситуацію, отже не можна звідтам і нашої міжнародної політики направляти. На думку міністра МЗС, взагалі мусить перенестись за кордон аж доки не наступлять нормальні комунікаційні відносини, тоді тільки можливим буде керівництво діяльністю наших дипломатичних представництв. Очевидна річ, що перенесене за кордон МЗС, мусить стояти в контакті з правительством, діставати від нього директиви та інформувати його про те, що робиться за кордоном. Виїхавши за кордон, міністр аж тут міг виробити собі погляд на ситуацію і не занедбав жадної нагоди переслати до правительства найдокладніші інформації. На перші мої доклади дістав письмо з Камянця, що годяться з моїми поглядами на ситуацію, але кажуть повертати до Камянця. ..Щоб не впасти нам тут в психологію емігрантів треба за всяку ціну наладити постійну комунікацію з правительством. Може зближення до Румунії уможливить нам се. Що до місця осідку для проєктованої експозитури, то Відень не має тепер великого політичного значіння, а крім того там звалилось на мене багато справ, які не належать до мого ресорту. Чи підходить на се Прага - не знаю. (Славинський: при одній лінії політичній так, при другій - ні!). На утворення експозитури потрібні гроші, міністр їх не має.

- -

О л е с н и ц ь к и й: О скільки знаю, справа експозитури в засаді вже давно рішена правительством. Висловлюється за Віднем, як місцем осідку експозитури.

- -

./.

Доський: Наша політика не є тепер противна чеській, отже можна творити експозитуру в Празі. Заявляється проти Відня.

Жук: висловлюється за Віднем. З політичних і практичних зглядів у Відні є більше можливостей, як у Празі. Відень є політично вирозумілий, у Відні є сили, при помочи яких можна поставити працю експозитури. До історії питання про експозитуру подає, що в цвітні місяці, під час побуту п. Жука з послом Липинським в Станиславові, справу експозитури з їх ініціативи обговорювала нарада членів Директорії з Державним Секретаріатом і членами кабінету міністрів та в засаді була порішена позитивно. В порядку практичного переведення перейшла відтак ця справа на Раду Народніх Міністрів і там застрягла. Коли прийде тепер до зреалізованя цього пляну, експозитура не може існувати за кордоном одверто, як самостійна інституція, тільки фунгувати як відділ для звязку з посольствами і місіями при посольстві зглядно місії в тій державі, яку вибереться на місце осідку експозитури. Жук звертає увагу, що у Поляків, Чехів, Південних Славян, мимо того, що ці народи знаходяться вліпшим від нас положенню що до зносин з закордоном, політика закордонна концентрується за кордоном, в Парижі. ~~що верозможнство закордонної політики конечно мусить оставати за кордоном. Пропонує просити~~

Славінський: таки проти Відня, як найпаскуднішого політично міста, з толеранції якого не треба користати. Аналогії між нами і Поляками, Чехами та Південними Славянами не можна проводити. Ми йдемо від держави факту до держави права, інші народи навідворот йшли від держави права до держави факту, для того у них політика концентрувалася за кордоном, у нас на місци, в краю. Може й нам прийдеться стати на їхню дорогу, але на разі є так, як є.

рано від 10 до 1 і по полудни від 4 до 8.

2. Проводить засіданнями п. міністр, в разі перешкоди про- від поручає одному з послів зглядно голов місій по своєму вибору.

3. Протоколує засідання радник при міністрі п. А. Жук.

4. В конференції беруть участь тільки послы зглядно голови місій або їх заступники-радники та особи, яких міністр ува- жатиме потрібним запросити.

5. Обради конференції строго довірочні.

6. По кожному питанню порядку дневного має бути реферат (може бути і два) зі сторони міністерства або інших учасни- ків конференції, по можности в писаній формі, а коли сього бракуватиме — докладно запроTOCOLований.

7. Дискусія по можности докладно протоколується.

8. Порядок обговорення питань і ведення дискусії устанав- ляється по згоді присутних в току обрад для кожного випадку.

Порядок дневний мав би обнимати такі питання:

1.) Міжнародня ситуація.

2.) Інформації послів і голов к до вияснення міжнарод-

ньої ситуації.

3.) Внутрішня ситуація.

4.) Дискусія над політичною ситуацією.

5.) Експозитура М.З.С. за кордоном.

6.) Організація посольств.

7.) Літературно-інформаційна і пресова діяльність за

кордоном.

8.) Фінансове забезпечення існування і діяльності

посольств і місій.

9.) Фінансова (економічна) політика.

10.) Складання місій.

Програма ся в току обрад може бути змінена.

П о р ш : підтримує виводи Левицького. Ми мусимо діставати директиви від свого міністра, а він за все відповідає перед висшими державними чинниками. У звязку зі справою осідку для експозитури підносить, що антанта є вже фікція (Славінський: се не правда!), треба шукати нових центрів для нашої політики. Був би за Віднем, як би там була краща атмосфера чисто українська, для того склонюється скорше до Праги, тим більше, що Чехи будують свою політику на тісне порозуміння в будуччині з Німцями. Експозитура має обнимати справи цілої України, отже й західної її області. Для нас обставини так склалися, що з більшим успіхом перебуваючий за кордоном міністр може давати вказівки як провадити внутрішню політику, ніж Директорія і кабінет міністрів керувати закордонною політикою. Експозитуру ввести в життя не чекаючи затвердження кабінету.

--

Ж у к : підносить, що керівництво закордонною політикою конечно мусить оставати за кордоном. Пропонує просити п. посла Порша, як референта, виготовити мотивовану резолюцію про необхідність експозитури МЗС. за кордоном і про обсяг її компетенції.

--

Пропозиція приймається і засідання замикається о 1-ій годині по полудні.

Підписали: В. Темницький, в.р.

А. Жук, в.р.

41 70

и

5 засідання, дня 9/VIII.1919, в готели "Пуш" о 5 год. по пол.

Оприсутні: міністр В. Темницький, А. Жук, А. Яковлів,
М. Славінський, Д. Левицький, М. Залізник,
В. Полетика, О. Бұрачинський, К. Доський, М. Порш.
Проводить міністр Темницький, протоколує А. Жук.

А. Яковлів реферує справу організації посоль-
ств.

Перші наші дипломатичні місії висилались ще за часів Центральної Ради. Жадного закону не було, тільки робилось на основі ухвали Ради міністрів. При гетьмані вийшов перший закон про посольства, який обнимав тільки штати двох категорій посольств. Сі штати списано з російських, при чім російські посольства другого тозряду названо у нас першорозрядними, а дипломатичні представництва 3 і 4-ої категорії сполучено у нас разом і названо посольствами другого розряду. Виводячи з сього дипломатичне положення і права наших дипломатичних представництв треба сказати, що у нас нема найвищої категорії дипломатичних представництв, властивих послів, яких акредитує голова держави до голови держави. У нас є посланники, міністри резиденти і повіренні (шарже дафер), яких положення і права ті самі, що по російським законам. При Директорії почали висилатись надзвичайні дипломатичні місії до неутральних держав, а відтак до держав антанті, на підставі окремих законів, які так само як закон про посольства нічого иншого не обнимали, крім числа персоналу, ранг і платень. Перед тим уже були місії в Швай-

./.

царії і Швеції та Норвегії. По скільки місії дозволяють на візд і діяльність дипломатичне положення голови місії і його компетенція рівна положенню і компетенції посланника, якого звичайно висилають міністри до міністрів.

Коли місію приймають офіціально, тоді голову місії треба уважати акредитованим до голови держави і на акредитуючих актах потрібна підпис Директорії.

Не тільки голови наших місій, а увесь їх склад дістав затвердження Директорії. Це зроблено через непорозуміння і цілком не потрібно. Подібно як при посольствах наказом Директорії має призначатись тільки голова місії, радники посольств міністром і затверджуватись Директорією, всі інші члени посольств і місій на внесення послів зглядно голов місій призначатись міністром. В інших міністерствах шерж департаментів низших урядників призначають самі, по міністерству Зсправ був виданий Дорошенком приказ, що всі призначення мусять іти через міністра. Отже посол чи голова місії може когось прийняти на службу провізорично, до затвердження міністром, але міністр може предложеного кандидата не затвердити. Так само при звільненнях остаточне слово належить міністрові.

Доський: посольства наші організувались на російський взірець. Коли і голови місій що до призначень і звільнень персоналу мусять мати права міністрів. Розпорядження Дорошенка неправильне. Ми мусимо керуватись російськими законами, а підля російського закону міністр резидент призначає сам від VI ранги в низ, урядовців від V ранги в гору за дозволом міністра. Шерждафер має право сам робити призначення від 7 ранги в низ, а від VI ранги в гору предкладати міністрові-

Полетика: Коли формувалось віденське посольство всі призначення зробив посол Липинський, і предложив список для заведедення формулярів і оголошення в Державнім Вістнику.

Порш: З історичних справок, які тут подавались, висновок такий, що наші посольства і місії не мають правного унормовання. Є тільки штати і цілком отверте поле для індивідуальної інтерпретації прав і обовязків. І дійсно, кожний по своєму робить. Треба уняти в одні рямці діяльність посольств і місій, не тільки в дорозі законодатній, але також в дорозі внутрішнього управління - розпорядками й інструкціями міністра. Для цього треба зібрати і подати фактичний матеріал, як і що в кожному посольстві і кожній місії робиться. Взоруватись на російських посольствах не можна, у нас посольства і місії роблять багато такого, чого в практиці російських посольств не було. Напр. наші посольства і місії виконують конзулярні функції, мусять займатися економічними справами і проч. Конзулярні справи абсорбують багато часу, треба їх відділити і взагалі відмежувати чисто політичну діяльність дипломатичних представництв від всякої іншої. Але це справа будуччини. Тим часом треба перевести правильну внутрішню організацію посольств і місій по відділам, щоб пізніше можна було легко виділити те, що треба буде виділити. Всякі торговельні, фінансові, військові і проч. агенди мусять працювати в найтіснішій контакті і під доглядом посольств. В берлінським посольстві крім конзулярного відділу існують відділи пресово-інформаційній, економічний. В посольствах і місіях мають збиратися економічні відомости, посольства і місії мають бути осерджами економічного зближення Укра-

їни з іншими державами і виконавцями поручень нашого уряду з цієї області. Взагалі треба виробити однородні норми внутрішньої організації праці в посольствах і місіях, а також консульський статут видати.

- -

Яковлів : заявляє, що консульський статут вироблявся міністерством закордонних справ і мабуть став уже законом.

- -

Славінський : Те, що роблять посольства, робиться і в місіях. Але робота не урегульована. Нема консульського уставу. Крім дипломатичної роботи в чеській місії маса політичних інтервенцій і інших дрібних справ, для полегшення яких треба було взяти позаштатних урядовців. Дуже багато праці має консульський відділ. Приїздить згідно переїздить багато місій, комісій і окремих агентів, багато вони часу відбирають, але по короткім побуті десь щезають, важко установити перегляд їх завдань і їх діяльності. Для консульських справ є окремих урядовець (Дрогомирецький), для військових справ ^{а/} -отман Романковський. Працює в Празі відділ військово-санітарної комісії для полонених під проводом д-ра Горбенка. Була комісія для переселення Жидів. Видавнича діяльність окремо зорганізованого пресового бюро досить інтензивна. Маса емігрантів і збігців, облоги роблять на місію, грошей на допомоги нема. Основано Український Клуб, як осередок товариського життя. Штати малі, треба більше людей. Муситься ошаджувати на інших рубриках бюджету, щоби утримувати кількох позаштатних урядовців. Треба зрівняти місії по штатам і засобам з посольствами, диспо-

зиційні фонди дати, взагалі фінансово забезпечити діяльність дипломатичних представництв. Консульство треба відділити цілком, завязок є. Українсько-чеський банк заснувати.

Левицький: Про подробиці праці і про конкретні потреби кожний буде говорити окремо з міністром. Тут треба обговорити справу загально. Яке правне становище членів місій, з огляду на їх тимчасовий характер? Чи є вони постійними державними урядовцями. Який має бути порядок прийняття на службу і звільнення урядовців в місіях? Яка має бути внутрішня організація праці в місіях? На це мусимо дістати відповідь від уряду. Союз народів зменшить дипломатичну роботу представництв, для того особлива вага в їх діяльності повинна бути звернена на пресо-інформаційну й економічну діяльність. Місії зрівняти з посольствами.

Доський: Хоч різниця в питаннях між місіями і посольствами не велика, але зрівнання місій з посольствами не вигідне для місій, менше грошей будуть одержувати.

Славінський: Також підносить не вигідність для місій зрівнання їх з посольствами. Треба дати фонди диспозиційні на заемоги. Досі на це не було кредитів.

Жук: справу організації зглядно реорганізації посольств і місій треба розглядати в площині можливостей фінансових і конечностей політичних. Є такі наші дипломатичні представництва, які, крім сум на утримання, ніяких фондів не мають, а мимо того дипломатичну роботу виконують не згірше тих, що диспонують різними фондами. Отже

суть справи не в фондах. Де-які місії виходять поза штати, zatrudнюючи більше число осіб і видаючи більше грошей, чим положено по штатам. Взагалі наші місії дуже дорого коштують, а у нас грошей нема.

- -

Залізник: Треба обговорити наперед наше фінансове положення, а потім будемо говорити про реорганізацію місій і їх фінансування. Треба ясно означити круг діяльності наших дипломатичних представництв, опрацювати інструкції. Про це треба тепер говорити.

- -

Порш: ми не потребуємо тут слухати того, що говорилося п. Жуком про великі кошти, удержання місій. Коли буде переведена правильна внутрішня організація праці в посольствах і місіях, то се приведе до ощадности. Треба забезпечити матеріально змогу діяльності місій. Фінансовий агент Супрун має ~~якийсь~~ якийсь диспозиційний фонд, а дипломатичні представництва не мають. Поширювати обсяг діяльності можна тільки за згодою міністра. Але все мусить бути регламентоване. От хочби права курієрів і дипломатичних паспортів. У Відні їх дуже багато видається, скоро наших курієрів зовсім не будуть перепускати. Нові реди діяльності розпочинати там, де є до свого усліва і конечна потреба. Праця в області економічній є важніша напр. видавання газетки. Подекуди потрібна редуція персоналу, бо місії не мають що робити, але в посольствах і місіях, де є багато роботи - треба збільшити персонал. Союз народів не зменшить дипломатичної роботи, тільки її упростить, коли взагалі буде існувати. Кожний посол і голова місії має подати докладні інформації, як у нього організована робота, тоді міністерство матиме матеріали

./.

47 76

для інструкцій. Службове становище урядовців в місіях урегулювати, але місії не можна на разі зрівнювати з посольствами, доки нас не признано, тільки окремі для них інструкції опрацювати. Інструкції мають обнимати дипломатичну роботу, консульську, фінансово-господарську, літературно-інформаційну, про курієрів, паспорти і проч.

Консульський статут треба видати.

М. Доган, В. Давидко (з Париза), В. Сінгалевич і др.

На сім засідання замкнено о 8-ій год. вечером.

А. Яковлів, В. Похотка, М. Захлівник, Я. Плескеник

Підписали: В. Темницький, в.р.

Прорядить міністр В.Т. А. Жук, в.р. протоколує А. Жук.

6 засідання з дня 10/VIII.1919 в готелі "Пупп", о год. 11 перед пол.

Присутні: міністр В. Темницький, А. Жук, О. Бурачинський,
М. Порш, В. Панейко (з Парижа), В. Сінгалевич (з Від-
ня), В. Біберович (з Будапешту), М. Славінський,
А. Яковлів, В. Полетика, М. Залізник, Я. Плєсницький,
Д. Левицький, К. Лоський.

Пвородить міністр В. Темницький, протоколує А. Жук.

Міністр В. Темницький вітає п. Панейка і на порядок
дневний ставить інформації п. Панейка про стан справ в Па-
рижу.

Панейко: політичне становище України, як самостійної дер-
жави, дуже зле в Парижу і з кожним днем погіршується. Ті
держави, на які ми числили два місяці тому назад і пове-
дення яких управлявало нас числити на них (Америка, Англія)
звернулись проти нас. Коли розважна Англія рішилася зай-
няти негативне становище супроти самостійности України, то
певно мала свої причини і резони. Загально говорять, що
Денікін і Колчак пообіцяли Англії великі концесії за ту
поміч, яку дістануть від неї. Головною причиною негатив-
ного становища Англії до України є переконання єї держав-
них мужів, оперте на згідних ревеляціях її агентів, що
Україна виявила органічну нездатність до самостійного дер-
жавного життя, що більшовицька Росія проявила більше дер-
жавної творчости, як Україна, що під Леніном і Троцьким
більше права і порядку, як під Директорією. Такої опінії
є Лянсінг. Італієць Деляторетто висловився, що Україна не
може бути самостійною, бо стане ареною авантур політичних.
Подібне становисько займає на загал прихильний нам Лорд

(Англієць). В існування нашої держави перестали вірити. З початку держави Антанти відносились до України инакше. По повстанню Петлюри відношення було коли не прихильне, то в усякому разі вижидачче. Думали, що виявимо трохи творчости організаційної, моглиб поміч дати, але Колчак і Денікін виявили більше хисту і поміч пішла для них. В українських кругах Швайцарії (Василько) існує плян порозуміння з Поляками і Румунами, щоби забезпечившись від них мати свободу рухів проти більшовиків. В наслідок такого порозуміння отвориласьби дорога в Европу. В Парижу сю думку заступають Галіп і Сидоренко. Але в Польщі лише невеличка група людей знайшлося би, з якими можна булоб говорити, головна частина польської суспільности стоїть під ендецькими впливами, а ендеки хотять поділити українські землі між Польщею і Росією і в сім напрямі уже працюють. Ці елементи на ніяке порозуміння, для нас приємлине, не підуть. Мілітарна поміч Польщі викликалаб фатальне вражіння на населення і булаб небезпечна. Віддача Галичини Полякам без всяких застережень булаб актом Каїна зі становища єдности національної. Одночасне порозуміння з Поляками і Румунами малоб замінити те, чого ми ждали від антанти. Але не сим двом новонародженим рівноважити впливи антанти; вони ніякого значіння в міжнародній політиці не мають. Досі пануючий напрямок в парижській делегації заступав думку, що треба твердо і консеквентно стояти на самостійности, битися до кінця проти всіх, а вкінці таки наша буде побіда. Головним репрезентантом цього становища п. Сидоренко модифікує його послідними часами в цей спосіб, що треба перестати битися з Поляками і Румунами.

Антантські і англійські делегати, особливо Лянсінг, ставлять перед нами питання - хто ви, більшовики, чи ні? Виробили вони собі про нас опінію, як про більшовиків

важний має рішати, куди хоче належати - до Польщі чи до Росії? Демісії для польських справ порушено не.

По короткій формальній дискусії, в току якої забирали голос пп. Порш, Жук, Славінський, Левицький - запропонований п. послом Поршем порядок і програма обряд приймається.

До питання

М і ж н а р о д н я с и т у а ц і я - забирає слово

п. міністр В. Темницький і виголошує довшу промову, зміст якої такий:

Коли на заміну кабінету усф. Остапенка прийшов кабінет с.д. Мартоса, зложений з с.-д. і с.-р., в яким я обняв теку міністра закордонних справ, почались ширитись неправдиві вісти, що новий кабінет піде на злуку з московськими большевиками, а порве з антантою. Та переміна кабінету наступила не в звязку зі справою нашої орієнтації, а в звязку з внутрішнім положенням, яке представляло сумний образ повної руїни державного апарату, а як наслідок цього - найдальше посуненої анархії й безладдя. Новий кабінет став на становищі, що суть справи не в орієнтації, а в тим, в яким стані знаходиться край, та що в політиці міжнародній треба виходити не з орієнтації на чужу поміч, а зі становища внутрішнього положення краю, беручи за основу, що тільки власні сили нам допоможуть і державу укріпити і міжнародне признання для неї дістати. Стоячи на ґрунті повної незалежности України, першою своєю задачею поставив новий кабінет упорядкувати внутрішні відносини, налагодити апарат державний, щоби в упорядкованих відносинах могла бути скріплена оружна сила наша для боротьби з зовнішнім ворогом нашим, а в першій лінії з большевизмом московським. Коли ми ведемо боротьбу проти большевизму, то боремось не проти ідей, не проти соціяльних реформ, які пропагує большевизм, а проти посягання на нашу державну самостійність,

(більшовизм в іншому виданні). Коли, мовляв, самоозначите себе в протибільшовицький бік, то говоріть з початку з російськими кругами про мілітарну кооперацію, а відтак про правно-державну форму співжиття з Росією. На цей шлях готові йти Шульгін і Марголін. Відміною цього пляну є така думка - пійти на порозуміння з Колчаком і Денікіним, а скріпившись, знову порвати і звернутись проти них, за самостійність. В антантських кругах знайшлося ддя такої тактики зрозуміння і піддержка. Це було б поступовання після формули: говоріть про федерацію, а робіть самостійність!

Що до Галичини, то коли Директорія була ще в Києві і серед антанти була надія, що українська держава устоїть, говорилось, як про samozрозумілу річ, про прилучення Галичини до України і думалось про забезпечення прав національних меншостей. Коли ці надії не справдилися, в середині мая ц.р. почали говорити, що до України не можна нічого прилучити, нема до чого прилучати. Пропозиція була від Англіїців знеутралізувати Галичину. Говорилось це так довго, доки не підписалось договору з Німцями. По сім Англія стала адвокатом Росії і ... тихою опікункою Німеччини, бо вона, ослаблена, для неї тепер не страшна. Французи не можуть дражити Поляків і йдуть їм в усім на руку. 8.мая запало рішення - за уступки Німцям на Шлеську коштом Поляків віддано Полякам Галичину. Про це перший повідомив нас Маклаков. Віддано Східну Галичину Полякам провізорично, як автономну область, з завішеним суверенітетом. По якімсь часі населення голосованьям має рішити, куди хоче належати - до Польщі чи до Росії! Комісії для польських справ поручено опрацювати статут управи Галичиною. Про цей статут комісія має засягати опінії у представників людности Східньої Галичини

(Поляків, Українців, Жидів, москвофілів). Наша делегація відмовилась іти на комісію. Панейко в приватнім характері ходив до всіх членів комісії і інформувався про стан справи. Великої приязни до Польщі не зауважив там, але під нашою адресою чув вислови, що неприсутні завше поносять шкоду. Говорили, що рішення конференції змінити не можна і запевняли, що статут для Галичини буде справедливий. На заміти, що порішення галицької справи противиться принципови самоозначення народів, відповідали члени комісії, що комісія не є тереном для переговорів. Оскільки не дурять п. Панейка його вражіння з розмов — залежить дуже аліянтам на тім, щоби Східня Галичина не револютувалася, щоби відносини там упорядкувати на добре. Стоячи на повновластях Директоріями не могли зайняти становиська ясного і здецидованого і звернулись з проханням дати змогу скомунікуватися з правительством, щоби дістати інструкції. В наслідок сього дали Панейкові візо на виїзд з Парижа на Україну і на поворот назад. Взагалі візд і виїзд до Парижу дуже утруднений, кореспонденція перлюструється. не за цілу Росію, тоді всі народи бунта — Росія скорше зговоряться про

Славінський: запитує Панейка, які були зносини української делегації з делегаціями інших народів бувшої Росії і Колчака?

Винський: подає, що Англія довгий час в справі Польщі була по нашій стороні. Бодім відношення до цієї справи

Панейко: Було з ними розмов більше, чим треба. Сі розмови зуживали цілий час. Се нещасливі люди, багато говорять. Був між нами і ними акт взаїмного визнання держав. Але це не зробило, очевидно, ніякого вражіння. Робились спільні виступи проти Колчака і Денікіна. Грузини тримаються в резерві. Кубанський репрезентант (Бич) іде з нами. Приватні розмови велися також з Маклаковим, Керенським, Авксентієвим, Савінковим. На них напірає Америка, щоби зійшли з централістичного становиська. Про останню заяву Сазонова про

бо уживав його невідповідним. а місця він вказав...
чим, чи можна було - д 51 - не має форми, не знає мови і
проч. Відносини особисті у мене і інших членів делегації

Федерацию - нічого не знає. Панейко скористав з поставленої
Директорії, що Галичане р - - - - - про галицькі справи і

Темницький: запитує, чи говорять з самим Колчаком, чи мо-
же те правда, що звязків з самим Колчаком немає, тільки
з Москалями в Парижі?

капделарія, бо загальна - - - - - злярія була відомого. Але де-

Панейко: Антанта (Америка) говорить з Сибіром. Представ-
ником Колчака в Парижу є не Сазонов, а Савінков. Говорять
з ним може менше, як з нами. Раніш Савінков багато говорив
нам про нашу силу і їхню слабкість та пропонував союз проти
більшовиків. Тепер мовчить. Керенський лишився автономіс-
том, ніякого впливу він не має. Так само ніякої ролі не
відіграє Авксентієв, великий націоналіст. Маклаков може
найрозумніший з них, заявляє себе федералістом, є за тим,
щоб Великороси говорили тільки за себе, а не за цілу Ро-
сію, тоді всі народи бувшої Росії скорше зговоряться про
федеративне получення.

антантов, чи може хм - - - - - і де вяде?

Олесницький: подає, що Англія довгий час в справі Польщі
була по нашій стороні. Потім відношення до цієї справи
в Лондоні змінилось в тім самім часі, як у Парижу запали
звісні рішення. Перед відіздом сюда говорили Олесницькому
в англійськім міністерстві закордонних справ, щоби ми
погодились з Москалями.

Болгарією і Туреччиною - - - - - відділі правдолюбівне розі-

Панейко: Я веду щоденник розмов з політиками в Парижу.
По переписанню дам відпис міністрові.

Америка і Англія підписали - - - - - говір асокурувчий Франції

Бурачинський: Чи правда, що Галичани провадять сепаратну
політику в Парижі?

- - -

Панейко: заперечує се. На сі чутки зложились моменти

особистої натури. Я не хотів їхати з Сидоренком до Парижу, бо уважав його невідповідним. На місці він показався гіршим, чим можна було ждати - не має форм, не знає мови і проч. Відносини особисті у мене і інших членів делегації загострені. В цих обставинах Панейко скористав з постанови Директорії, що Галичане рішають про галицькі справи і застеріг собі у Сидоренка право забирати голос в сих справах, як державний Секретар для закордонних справ Західної області Республіки. Для цього прийшлося завести особну канцелярію, бо загальна канцелярія була нідоного. Але делегація одною і єдиною, та перестерігала єдність політики. Про се говорять усі публичні виступи.

Порш: робить увагу, що ми тут не судді і нам не потрібні оправдування такого чи иншого поступовання, а потрібні факти з політичної діяльності делегації і висвітлення міжнародньої ситуації.

Залізник: Що зарисовується в справі полагодження східного питання зі сторони держав антанти, як цілості і кожної з них окремо? Чи ця справа буде полагоджена в Парижу і антантою, чи може ким иншим і де инде?

Порш: Чи зарисовуються нові політичні комбінації в області міжнародніх відносин? Чи вірний погляд, що антанта розпадається?

Панейко: По залагодженню справ миру з Австро-Німеччиною, Болгарією і Туреччиною конференція правдоподобно розійдеться, а східне (російське) питання мабуть піде на звичайну дипломатичну дорогу, а не до Союза Народів. Позаяк Америка і Англія підписали договір асекуруючий Францію

Гарненько для Ірландії призначено під патронатом Америки. Ко-
перед новими небезпеками - можна уважати, що ці три дер-
жави будуть і далі тримати разом. Італія тримається в сто-
роні, у неї є інтереси протині Франції, вона проти вели-
кої Росії, як покровительки південних Славян, ворогів Іта-
лії. В інтересах Італії спомогати Болгарів, Угрів, Укра-
їнців, вона мабуть скоро налагодить передвоєнні відносини
з Німеччиною. Можна сказати, що починають зарисовуватись
неясні ще контури відновлення середно-європейського союзу,
але в яким складі - годі сказати, в усякім разі мабуть
без Польщі. На таку евентуальність Українцям не треба-б
поривати звязків з Німеччиною. У Франції група Клемансо
цілком польноофільська, проти відновлення великої Росії,
але за утворенням великої Польщі, яка сягалаб по Дніпро
і Одесу, з маленькою Україною в складі польської, держави.
Але по Клемансо може прийти Бріян. Новий лівий кабінет
не буде так сильно ангажуватися в польській справі, як
теперішній. Англія і Америка живуть в приязні, мають спіль-
ні інтереси. Мандат в Царгороді правдоподібно матиме
Англія.

--

Левицький: Чи як би взялося участь в комісії для польських
справ в обрадах над статутом Галичини можна вплинути
на корисний його зміст для нас?

Славінський: Чи Союз між Англією і Америкою тільки для
обори Франції, чи має на цілі і втручання в інші континен-
тальні справи? Як з автономією Ірландії?

--

Лоський: Як погодити готовість Англії йти на якесь поро-
зуміння з Німеччиною при англо-американським союзі обо-
рони Франції?

--

55
87

Яковлів: Як взагалі антанта дивиться на Німеччину?

- -

Панейко: Союз мабуть обнімає й інші європейські справи. Ганруль для Ірляндії признано під нажимом Америки. Колишня ненависть до Німців серед держав антанти, а вона є найбільшою у Франції, спадає. Гору беруть розважання купецькі. У Франції роздаються голоси за порозумінням з Німцями.

Славінський: Чи в Союзі Народів матимуть голос і всі домінія Англії?

Панейко: Так, Англія з Америкою матимуть разом 14 голосів.

Залізник: Чи може антанта дати вільну руку Німцям на Сході Європи?

Панейко: Ця ідея Англійцями трактується серіозно. Де хто думає, що тільки Німці спосібні навести порядок на Сході Європи, евентуально разом з Англією.

Бурачинський: Як є на заході з більшовизмом і соціальною революцією?

Панейко: Була хвиля політично-соціального напруження, але вона спадає. Про революцію в східнім сенсі нема мови, її попередять великі реформи, на які вже тепер ідуть буржуазні правительства. Буде пересунення влади в руки демократії.

- -

Жук: На випадок сфедералізованя Сходу Європи, чи будуть

./.

56

88

окремі члени федерації мати особний голос в Союзі Народів?

Панейко: Все залежатиме від того, яка буде федерація і яку силу будуть представляти сфедеровані часті. Що до Галичини, то про анексію не може бути мови (Комбон). Ми - кажуть - відбираємо Галичину від Австро-Угорщини і провінційно даємо під управу Польщі, як окрему провінцію. Є це новум в праві державнім, на яке не можна найти назви, не знати, чи це автономія, чи федерація. Генерал Лерон уявляє собі Галичину, як автономну провінцію з губернатором з Варшави, з місцевим військом. В Союзі Народів не малаб представництва. Деякоретто уявляє собі Галичину, як державу, без назви, з суверенітетом в депозиті Союзу Народів. Льорд представляє справу подібно, як Камбон, але остаточно нічого не порішено. Обговорювалась в комісії справа участі Галичини в Союзі Народів. Льорд був за, інші проти, але всі готові дати окрему армію, окреме горожанство, окремий парлаємент і окремі емблеми державні. Це відносилосьби лише до Східної Галичини. Чи прийшлаб сюди і Буковина, сумнівна річ, так само виключається Холмщина. Польський проєкт дає Східній Галичині національну автономію і ділить її на воєвідства. Границі не обнимають Лемківщини, також без Сяну і Перемишля.

Яковлів: Як ставляться до нас Жиди?

Панейко: Працює між ними Марголін. Жиди відиграють в Парижу першорядну ролю. Властивим керовником французької політики є Жид Шорш Мандель. Марголін звязався з Жидами і де-яких прихилив на нашу сторону так, що з їх сторони нема спротиву, щоб дістав амуніцію.

57
89

Залізник: Чи делегація виступала на вні як одно ціле?

В який спосіб Марголін і Шульгін трактують справу федерації?

--

Панейко: На перше запитання дає потакуучу відповідь. Що до федерації, то Шульгін і Марголін вели необов'язучі розмови на цю тему. Федерацію вони уявляють з низу в гору, через самостійність до федерації, а про це мають рішення Установчі Збори. Від Маклакова і Керенського ждали, щоб вони перестали говорити в імени цілої Росії, а говорили від Великої Росії. Я не забрав тут голосу, перше слово мали Наддніпрянці. Для мене найважливіше злука Галичини з Україною, а відтак не виключаю можливості і федерації, як самостійної держави з рівною їй.

--

Славінський: Як відібеться на праці делегації зміна на становищу Голови ?

--

Панейко: Призначення графа Тишкевича є маленьким поступом проти попереднього стану річей.

--

На сім засідання замкнено о годині 1/2 до 2-ої по полудни.

Підписали: В. Темницький, в.р.

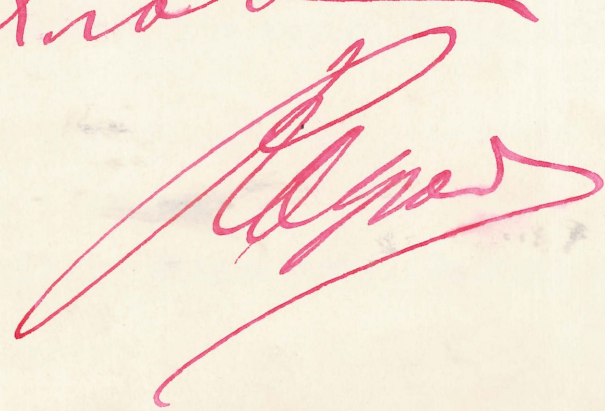
А. Жук, в.р.

П Р О Т О К О Л И

нарад Конференції ин. послів і голов дип. місії УНР.,
скликаной н. міністром зак. справ УНР., відбутих
в Львівській в днях 6-14 серпня 1919 року.

Ч. II.

*Брада мені Доманову
Францис Доманов на
вертає*

59 97

7 засідання з дня 10/VIII. 1919 о 4-ій годині по полудни
в готелі "Пупи".

Присутні: міністр В. Темницький, А. Жук, М. Цорн, М. Славінський, М. Залізняк, К. Лоський, А. Яковлів,
Д. Левицький, О. Вурачинський, В. Панейко, В. Сінгалевич, В. Біберович, Я. Олесницький, В. Полетика,
С. Мазуренко (з Росії).

Проводить міністр В. Темницький, протоколує А. Жук.

- -

На порядку деннім інформації С. Мазуренка, який свого часу був висланий Директорією до Світської Росії для переговорів про спинення оружних кроків.

- -

Міністр В. Темницький вітає п. Мазуренка і просить подати інформації по таким питанням:

Що таке є більшовизм на Україні і в Росії?

чи правда, що більшовизм розкладається?

Як відноситься більшовицька Росія до України?

Як відноситься до більшовизму селянство й інші верстви в Росії і на Україні?

- -

Мазуренко: Дякує міністрові за слова привіту. Не говорить про історію його поїздки до Москви. Це був тоді правильний шлях. В Росії більшовизм в однаковій силі тепер, як і торік. Був на засіданні Совнаркома з усіма іншими державними органами Світської Росії (щось походить на Государственное совіщаніє), Робив доклад Ленін. - Хоч на нас і насідають з усіх сторін - говорив Ленін - але становище наше цього року краще, ніж торік. Торік були лише завязки

./.

проти доптання суверенної волі нашого народу, проти інва-
зії чужої оружно́ї сили на нашу землю, проти рабунку нашого
краю, - а такі ціхи як раз має московський большевизм, який
опанував майже цілою нашою територією.

І власне інвазія большевизму московського стала на пе-
решкодї сповненню поставлених новим кабінетом завдань. Спо-
дівались помочи зі сторони Західної Области Республіки,
але ця поміч була не вистарчаючою. Наддніпрянська армія на-
ходилась в повнім розкладі і не було змоги її зреорганізу-
вати. До цього прийшли зовнішні трудности, повне відрізання
від Західної Європи. Вичерпаних запасів амуніції не можна
було поповнити довозом з закордону. Але як би навіть було
свобідне получення з заходом, одержування з відтам амуніції
не є для нас легким. Ми не маємо на заході союзників. А
ніяка держава в теперішніх обставинах світової війни не
може існувати без союзників, а особливо наша, ведучи на
всі фронти війну.

Пробували на початку зліквідувати фронт зі сторони
Росії, але совітське правительство не захотіло забрати
своїх військ з України. Політика Раковського у Києві під-
кладом має крім його особистої амбіції, заборчі тенденції
московського большевизму. *) Мадярські большевицькі політи-
ки в вину ставлять Раковському брак реальної помочи з Росії,
через хибну його політику на Україні. Безуспішні були проби
й Державного Секретаріату Західної Области Республіки
зліквідувати фронт зі сторони Польщі. Маючи від антанти
запевнену реальну поміч Польща ставила дуже важкі услівя
перемирря, на які важко було згодитись, а коли переїхала
до Польщі армія Галера, то Польща, мимо встриму антанти,

*) Підчас цього реферату ще не був відомий звіт С.Мазурен-
ка про переговори з большевиками в Москві. По освітленню
Мазуренка оцінка політики Раковського мусить підлягти ре-
візії. -- В.Темницький.

6096

армії, тепер у нас є велика регулярна армія. Всі інші російські партії стоять за Установче Зібрання, на більшовизм дивляться так: чим більший натиск відбувається на більшовизм зовні, тим більше він скріпляється всередині; як би дали йому спокій, він би скорше сам себе зжив, бо економічно вичерпався. Підтримувати Колчака і Денікіна це значилоб зміцнювати більшовизм. Організоване російське робітництво не хоче випустити зі своїх рук диктатури. На цим становиську стоїть Троцький. Ленін хотів-би йти на компроміси, між иншим і з Україною. Чому пролетаріят держиться совітської влади? - бо за браком праці на фабриках, заводах, заповняє совітські уряди, живе з цього. Широкі робітничі маси, що не беруть активної участі в урядах, не відкидають ідеї Установчих Зборів, але вважають це завчасним, на тепер вони проти загального виборчого права, проти демократії, особливо проти допущення до влади буржуазії (Колчака), отже вскінці підтримують совітську владу.

Соц.рев. група Чернова - за Установчі Збори. Чернову ніхто не довіряє, проти нього ведеться велика боротьба. Селянство в Росії инакше, як у нас, воно не спосібне до боротьби, дуже придушене, але вдоволене тим, щб дістало землю; його не пускають до влади. Совіти бідноти не існують. Заможніше селянство (середняки) обліплює керенками хати і ріже худобу, щоб не діставалась більшовикам. Зміна на становиську председателя Зїзду Совітів і Ісполкома - замість Свердлова - Калінін, - означає зовнішню уступку селянству. Калінін селянин, малоінтелігентний, його уживають між иншим для поборовання ростучого антисемітизму серед селянства і взагалі для успокоєння селян в прокидаючійся опозиції до більшовизму. Взагалі селянство від-

./.

носить ворожо до комунізму, але коли не прихильно до толерантно до совітської влади за землю. Кожна інша влада яка закріпить за селянами землю, буде мати їх попертя. Мобілізація серед селянства не має успіху так у більшовиків, як і у Колчака та Денікіна; тікають з війська, організуються в зелені банди і борються проти реквізиції одних і других та в залежності від обставин переходять від одних до других, - від Денікіна і Колчака до більшовиків і на відворот.

Відношення в Москві до України не зазнало великих змін, - негативне. До місії Мазуренка прихильно відносились в Москві не-більшовицькі елементи. Про переговори з більшовицьким правительством здасть звіт міністрові. -

Через місяць по виїзді з Києва дізнався, що незалежні УСД організують партію українських комуністів і входять в кооперацію з Раковським. Говорив телеграфічно з братом Юрієм і радив йому приїхати до Москви подивитись, як виглядає більшовизм на практиці. Вони хотіли вислати до Москви особну делегацію, Чічерін обіцяв прийняти, але Раковський спротивився виїзду. Пізніше Юрій Мазуренко, Пісоцький і інші незалежники були арештовані і на інтервенцію з Москви були випущені. Натомість приїздив до Москви Раковський. Пропонував Семенови Мазуренкові теку міністерську в київським більшовицьким міністерстві, але він відмовився. Їздив до Києва Ярослав (?), дізнався про відхищення С. Мазуренка з Москви і призначення до Стокгольму, але не міг виїхати, бо грожали арештуванням.--

По приході більшовиків до Києва українські незалежники дійсно пробували кооперувати з ними, вступили деякі до правительства, щоб скріпити свої позиції, але скоро сіо. Сильно працює "Чрезвычайка", на чолі з Пятаковим. Переслідують всіх, а особливо українських незалежників.

мусіли відійти і працювали з повстанцями проти більшовиків. Якраз на великодні свята була проба повстання у Києві, до Києва вправ тоді Зелений, гарнізон перехилився за Директорією. До Раковського поставлений був ультиматум забратись з України. Настрій проти більшовиків серед людности дуже ворожий, на сім будували свою тактику українські незалежники. Повстання не вдалося, але становище українських незалежників примусило Леніна послати на переговори з ними Красіна, який є прихильником самостійности України.

Селяни на Україні з початку зустріли більшовиків прихильно, землю, мовляв, дають, аколи почались ревізиції і грабунки, стали в отверто ворожу позицію. Проти загалу українського селянства, ворожо до більшовиків успособленого, почали більшовики закладати комітети селянської бідности (в Росії скасовані) і їх на загал селянства (буржуазію!) натровлювати. Та й сі комітети проти комунізму, хоч совітську власть почитають. Селянство активно бореться проти ревізицій, мимо того більшовики страшним терором рабують все, що під руку дасться (хліб, знаряди хліборобські і пр.) і вивозять до Росії. Головно таке поступовання більшовиків підтримує настрої повстанчі.

В Києві був 26 юнія, пробув тиждень. Хотіли більшовики як заложника затримати. Почували тоді себе більшовики не певно, кожного дня валізки накували. Кругом Києва вкрізь повстання, які усмиряються в жорстокий спосіб. Сильно працює "Чрезвичайка", на чолі з Пятаковим. Переслідують всіх, а особливо українських незалежників.

Якась течія українських есерів і тепер входить до правительства Раковського. Про об'єднаний К-т громадських організацій нічого не чув. Цілковитий брак медикамен-

тів, населення позбавлене всякої медичної помочи. Український Червоний Хрест поручив Мазуренкови старатися дістати медикаменти за кордоном.

--

Порш: запитує: Які совітські міністерства в Києві своїм складом українські? В яким стані українські просвітні справи? Що є з кооперативами, з торгівлею? Який урожай з осібно як з буряками? Як з українською валютою? Яке становище мілітарне Денікіна і більшовиків, наше і Денікіна та більшовиків? Як представляється більшовицьки армія?

--

Жук: Як більшовики розуміють федерацію? Чи хотять більшовики прилучити до України зглядно до Росії Галичину, Буковину, Угорську Русь, Холмщину та Бесарабію? Яке їх відношення до Польщі?

--

Мазуренко: Український совітський уряд є копією московського, більшість в міністерствах складається з Велико-росів і Жидів. Організація "Боротьби" старалася, щоби були й Українці, але проти цього йде спротив з Москви. Цілий ряд міністерств зліквідовано (шляхів, продовольствія). Цими справами заряджують з Москви. В міністерстві просвіти трохи є Українців. На папері існує українська школа, але в дійсности її нема. Українська мова признана на рівні з російською. Приватних українських видавництв нема, все націоналізовано. Нових книжок трохи видається під контролею, старі книжки продаються. Паперу нема. Театри існують. Кооперативи працюють, під контролею комісарів, без них совітська власть не може жити, хоча не довіряє їм. Зізди кооперативні забороня-

./.

1. Чи маємо ми внутрішні сили, щоб при справді в-ються. На Україні більшовизм обережніше відноситься до соціалізацій, приватні банки функціонують. Товарообміну нема. У селян силою забирається хліб, але їм в замін нічого. За се не дається. Спасас спекуляція. Засів великий, урожай добрий. Буряків засіяно не багато. Заводи ледви чи будуть робити. Гривни і карбованці ходять на рівні з російською валютою, стоять добре. Більшовики (Ленін, Раковський) раніш хотіли згоди з Українцями, але Пятаков попував. Денікін відноситься до Українців і до Кубанців ворожі (розстріляли Рубовола), але серед Денікінців не бракує людей, які обстоють культурні потреби українського населення. В Латвії орієнтація на більшовиків - щось дадуть, а Юденіч нічого! До Поляків відносяться більшовики дуже ворожо, дивуються, як Директорія може погодитись з тим, щоб Поляки Галичину забрали; вони за прилученням Галичини до України, так само Бесарабія має належати до України, Полякам ніяких територіяльних уступок, але собі більшовики хотять взяти від України донецький басейн, Гомельщину і три повіти Чернігівської губернії. Військо більшовицьке чим далі, тим більше комплетується з місцевого населення, на Україні переважно з Жидів, Китайців і Латинів розпускають. і на якій саме:

На цім закінчив інформації п. Мазуренко, а міністр оголосив перерву, в часі якої учасники конференції сфотографувалися.

По перерві засідання відбувається без Мазуренка. Міністр ставить на порядок денний дискусію про внутрішнє і міжнародне положення та вистичні лінії нашої політики.

Жук: вважає потрібним, щоби дискусія велася в певних межах і між иншим дала відповідь на такі питання (які ставить в порозумінню з п.Панейком):

1. Чи маємо ми внутрішні сили, щоби при сприяючій національній території наша Вітчизна могла нас міжнародній констеляції могли ми забезпечити повну державну самостійність України, при одночаснім об'єднанню всіх українських земель?

2. Чи теперішня міжнародня констеляція є сприяюча для зреалізованя і міжнародного признання наших державних аспірацій, а як ні, то чи може вона поправитись?

3. Коли припустити, що осягнення повної державної самостійности з об'єднанням усіх українських земель є неможливим, то що для нас важнійше, як практична ціль нашої національної політики для даного моменту:

а) об'єднання всіх українських земель при одній з сусідніх держав, зглядно групі держав на основах федерації чи навіть автономії, чи

б) осягнення власної суверенної держави, хоч-би на частині території, навіть за ціну втрати деяких частей національної території на користь чужих держав?

4. При якій державі зглядно групі держав може бути більше виглядів на об'єднання всіх українських земель:

а) на сході (при Московщині?), чи

б) на заході (при Польщі?).

5. Чи є вигляди на забезпечення державної суверенности на частині національної території і на якій саме:

а) західні землі (Галичина, Буковина, Угорська Русь

б) Правобережна Україна.

в) Лівобережна Україна.

6. Коли припустити, що забезпечити державної суверенности не тільки на цілій, але навіть на частині

національної території нема виглядів і наша Вітчизна кавалками малаби належати до різних чужих державних організмів на основах федерації, автономії, чи в якійсь іншій формі державної приналежности, - то чи не лежить в наших інтересах, щоби при західних державах (Польща, Румунія, Чехія), крім українських земель, які вже знаходяться в сфері їх впливів, належали й інші сусідні землі (до Польщі крім С.Галичини Холмщина, Волинь, до Румунії крім Буковини -Бесарабія, до Чехословаччини крім Угорської Русі -Лемківщина)?

Відповідь на ці питання може послужити вихідною точкою для нашої міжнародної і внутрішньої практичної політики.

Славінський: проти обмеження дискусії якимись рамами. Матеріалом до дискусії може послужити також реферат п.Панейка.

Темницький: є тої думки, що можна обговорювати в дискусії також питання поставлені п.Жуком.

Порш: за тим, щоби дискутувати загально, без рам. Переходячи до мерітум справи заявляє, що наш уряд напів більшовицький, ні диктатура, ні демократія. Уряд мусить здецидуватись на демократію. Про це говорилось на нараді у Відні. Перше діло конституанти, цим улегчиться трактування справи федерації. Треба муніципалітети відновити. Трудові ради нічого не можуть дати. Слушно підновив Ліпінський на нараді у Відні, що в політиці нашої треба зійти з національного ґрунту на ґрунт територіяльно-державний. Кабінет наш є органом соц.-дем. і соц.-рев. Коли Німеччина не може стояти на соціалістичнім правителстві,

то для України це руїна. Прийшов час на коаліцію. Навіть московські більшовики за селянином середняком шукають. В сім напрямі повинна бути зреституована наша влась. Треба знищити поділ на Наддніпрянців і Наддністрянців, перевести фактичне об'єднання обох Україн. Умовою зєднання - полишення одним і другим партикуляризму та державне становисько. Тверезою політикою можна й середняка зєднати - сез наш хребет господарський. Потроху ця думка прокладає дорогу й на Україні, але повільно. Економічна політика мусить базуватись на приватній власности, живемо в капіталістичних обставинах. Можливо, що йдемо до соціалізму, але у нас люди мусять позбутися ілюзії, що Україна є фортецею соціалізму. Найбільше простору для приватної власности, для приватної ініціативи, для чужого капіталу. Німеччина не може обійтись без чужого капіталу, щоб відбудувати своє господарство, а нам і подавано. Маємо трохи чужої валюти, мусимо її раціонально ушити.

Щож до міжнародної політичної ситуації, то антанти вже нема і хай не буде ніяких орієнтацій на антанту. Договір про оборону Франції - це не є те, чим була антанта. Тепер є відокремлені держави і мусимо між ними вибирати і нові концепції політичні для себе творити. Є познаки, що Чехам лежить дуже на добрих відносинах з Німеччиною, а з другої сторони вони хотять дістатись до Росії через Україну. На цій дорозі є ще Румунія, Польща. Міністр говорив, що треба шукати шляхів з заходу на схід. На більшовизм і совдепю ніяких ілюзій надій покладати не вільно. Держави антанти, особливо Англія, підсувають нам федерацію. На це питання мусимо мати готову відповідь. Федерація не є питання для нас програмове, тільки тактичне. Засадничо ми є федералісти, але передумовою сього має

68

бути наша національна конституанта, вона має це сказати. Для виявлення "федералістичного" лица Москалів можемо так ставити справу федерації, і зеднаємо симпатії всіх живих сил західної демократії, коли Москалі таке трактування справи відкинуть. Коли в цій справі хтось захоче бути посередником (Англія чи Америка), хай собі ламає ноги. В цім напрямі треба дати місіям вказівки. Але треба відмежуватись від тих федералістів, для яких федерація є програмою.

Славінський: Це помилка, що на сході була революція, там була катастрофа. Ідея більшовизму є ідеєю одиниць і силою накладається життю. В Німеччині і Австрії також відбулась катастрофа, але як культурні країни вони скоро від усього оправились, в Росії поправа відносин не скоро наступить, бо по катастрофі не знайшлося творчих елементів. Більшовизм нічого в собі творчого не має. На заході більшовизму не може бути, натомісьць є і буде рух в напрямі соціяльних реформ. За самостійність ми взялися, бо обставини нас заставили, між тим ми привикли до національної політики (за народ!), а це не є державна політика.

Що антанти нема, -це правда, бо війна скінчилась. Кінець війни - кінець гегемонії антанти, але в середині антанти вирости гегемони (Англія, Америка) і вони то, як гегемони, беруть в опіку Францію. Такий характер має договір про Францію. Англія і Америка робляться панами світу. В східній Європі їхні інтереси йдуть з півночи через Польшу й Чехи до півдня і сягають далше на Сибір. Скрізь вони мусять мати свої точки опертя. Кожна держава і нація може рахувати на їх поміч, коли не стане впоперек

64

їх господарсько-політичних шляхів, коли інтереси свої помирять з їхніми інтересами. Італію і Японію вони заспокоють. Отся світова роля Англії і Америки має означити й нашу національну політику. Сі дві держави культурні. Не тільки мечем, але й правом поширюють свої впливи. Вони творять союз народів, в яким через надання права представництва своїм домініям, забезпечують собі більшість. Ніяких міжнародних союзів їм ворожих вони не допустять.

Що до внутрішніх справ, то згідно з висновками Порша стоїть за парламентаризм, демократією і конструктивну державно-творчу роботу, але сумнівається, чи можлива у нас тепер така робота. Чужі бачуть у нас багато відпорної сили, але не бачуть конструктивних творчих сил. Коли будемо й далі самі, то ідеалів і програм не вистарчить для утримання державності. Нам потрібно признання іншими державами і поміч матеріальна і моральна. Тоді авторитет наш підніметься і ми легше справлятимось будемо з внутрішніми труднощами. Певний, що більшовизм виченемо, або вони самі зникнуть. Але тоді що? Сорока мільйонного народу може вистарчас, щоби боротись з більшовиками, але його показується за мало, щоби державу збудувати і утримати. Отже передумовою, підвалиною нашої державності мусить бути її признання іншими. І в питанню державності краще нам самим обмежитись, як мають нас інші обмежувати. Переживаємо епоху, коли розміри і значіння старої суверенности маліють в практиці, витворюються нові форми державности. Зараз в Європі нема суверенних держав, крім хіба Англії і Америки. Франція потребує патронату Англії і Америки. Італію на кожному кроці обмежують, в Німеччині і Австрії чужі держави диктують свою волю. Про новоповсталі держа-

./.

розпочала офензиву і примусила вкінці нашу вичерпану галицьку армію відступити на Збруч. Через Румуній так само не було можна дістати помочи. Взагалі Р у м у н і я вела супроти нас політику своїм традиційним шляхом - в злій для себе ситуації накидались з приязню сусідам, в добрій ситуації для себе, а злій для сусіда брутально нападати. Був момент, в маю місяці, коли на Румунів напирали большевики, хотіли Румуни порозумітися з нами, аколи через той же напір большевиків наш запорожський корпус примушений був шукати ратунку на румунській території, Румуни його розоружили, а мільярдової вартости майно сконфіскували. Вслід за тим пішли Румуни на кооперацію з Поляками і окупували частину Галичини від півдня, получуючись з Поляками, і в цей спосіб відрізуючи нам дорогу на захід через Угорщину і Чехословаччину.

З малярським большевицьким правительством відносини у нас на загал були добрі. Мадяри свобідно уможливляли нам комунікацію з заходом нічого від нас не вимагаючи. Зовсім не дивувалися Мадяри, що ми є противні совітській формі власти і ведемо боротьбу з московським большевизмом, бо розуміли і наші визвольні змагання і те, що населення наше не доросло до диктатури пролетаріату. Які будуть відносини з Угорщиною тепер, по перевороті, не знати. Є познаки, що відношення Мадяр буде гіршим. Соціал демократи напевно продовжувалиб політику Куна в відношенню до України, але правительтво мішанське стане в ворожі до нас відносини, а прихильні до Польщі.

+ З Австро-Німеччиною по старому відносини у нас приязні. Тут признають нас як окрему державу. На сім становищі мають волю стояти й далі, як це виявилось з розмов з Бауером. Одначе хісна для нас з Австро-німецької приязни дуже мало, бо на жадання антантти вона не може

70

ви Польщу, Чехію, Юго-Славію і говорити не приходитьсь, вони цілком залежні від других. Мусимо й ми в справі нашої суверенності чимсь поступитись.

На сході Європи мусить зорганізуватись велика держава. Історичні і економічні умови говорять за це. Коли це буде і яка саме повстане держава - не знаємо, але на се мусимо бути приготовані. Антанта не має ніяких плянів, поділили сферу впливів і більш нічого. Чекають на силу, якуб можна було покласти в основу перебудови Сходу. Практична національна політика наказувалаб нам взяти ініціативу в свої руки. Але треба булоб прийняти плян федерації від Балтику до Кавказу і далі на схід та внутрішню політику до обставин міжнароднього життя достосувати. Тоді можемо і поміч і признання дістати. Що до Колчака і Денікіна, то, при ініціативі в наших руках, можна сі випадки індивідуалізувати та, забезпечившись помічу Англії і Америки, активною програмою федерації можемо врятувати коли не повну суверенність, то хоч якусь форму державности.

- -

Залізник: Ясна і точна відповідь на загальні питання може нам допомогти дати відповідь по питанням внутрішньої і міжнародньої політики. Світова війна викликала революцію. Чи скінчилася вона, чи піде далі? Революція не скінчилася. Беручи це за вихідну точку, мусимо приглянутись внутрішній сути революції. Знаменує вона перехід добу від капіталізму до соціалізму, але соціалізму тепер вона не запровадить. На Україні революція мала не національний характер, а соціальний. Народ і партії до державно-національних домагань були невідготовані. Борились проти Німців, проти гетьмана, але не за державу. Всеж розвиток національної свідомости колюсальний і

./.

хочемо бути самостійною державою в воєнній союзі з народами між Балтикою і Кавказом.

Проводить міністр В. Темницький, протоколує А. Жук.

Левицький: Всі наші орієнтації скрахували. Ніхто нас не визнає. Справу федерації небезпечно виносити. З ким федеруватись? Антанта коли піде на федерацію, то з Колчаків, неуспіх закордонної політики з результатом на чачаком і Денікіним, отже з будучою централістичною Росією. Коли підемо на це, то скомпромітуємось перед демократією Європи, яка скоро прийде до голосу. Як й робити федерацію, то з більшовиками. Більшовики здали іспит на державність. Їх вкінці можуть признати Америка, а потім і Англія. Більшовики вже ідуть на компроміси, допускають приватну власність, приватні капітали.

В справі Галичини - можеб увійти в переговори з Поляками та якось запобігти нищенню українства. Галичина хоче бути сполученою з Україною. Чи дальша участь в міжнародній конференції щось дасть нам і чи усунення наше з відтам буде дуже шкідливим? Коли Галичину дають Полякам тимчасово, то можна переговорювати і взяти участь в працях над статутом з застереженням, що обидві України хотять творити одно ціле. Зрештою полишити цю справу нашій делегації в Парижу.

На сім засідання закінчено о 9-ій год.вечером.

Підписали: В. Темницький, в.р.
А. Жук, в.р.

73
115

8 засідання з дня 11/VIII.1919, о год.11-ій пер.полуднем
в готелі "Пупп".

Присутні: міністр В.Темницький, А.Жук, М.Порш, М.Славінський, М.Залізняк, В.Полетика, Д.Левицький, К.Ловвський, Я.Олесницький, А.Яковлів, О.Бурачинський.

(В.Панейко, В.Сінгалевич, Віберович відіхали до Відня).

Проводить міністр В.Темницький, протоколує А.Жук.

На порядку деннім дальший тяг політичної дискусії.

- -

Яковлів: Неуспіх закордонної політики є результатом нашого внутрішнього положення; треба його поліпшити в напрямку коаліції і консолідації національних сил. Трудність справляє боротьба з більшовиками. Ще в Києві, коли Директорія розпочала боротьбу, проголошена була програма в дусі виводів п.Порша, але боротьба з більшовиками вимагає чого іншого і замість синьо-жовтого прапора виставлено червоний прапор. Треба аграрну реформу полагодити через розпродажу землі. Приватна власність на землю буде й опорою державности.Притягти чужі капітали для піднесення господарства. Увійти в згоду з іншими державами, які повстали на руїнах Росії, проти Колчака і інших чинників, які стоять за єдину-неділимую.Федерацію можна вживати як тему до розмов, ставити її метою не можна, треба далі стояти на принципі самостійности. Стоячи на самостійности може дістанемо автономію. Орієнтуватись на антанту і на всяку державу, яка може нам допомогти. Це не перешкаджає добрим відносинам з Німеччиною. Підтримувати за кордоном добрі зносини з промисловцями і соціалістичними колами,

./.

вони нам допоможуть. Чужий капітал заінтересувати в нашій державності концесіями на будови і експлуатацію наших багатств. Треба видати еунціяцію, що правитель-ство забезпечує приватну власність чужих горожан.

- -

Лоський: поділяє гадки Яковліва. Треба вислати місію до надбалтійських держав - Естонії, Латвії, Литви.

- -

Олесницький: годиться з висновками Порша що до внутрішньої ситуації і в справі федерації, хоча зазначає, що занадто жохатися федерації не треба, це також форма державности. Пошукати посередників серед держав антанти в справі федерації і висунути цю справу для здискредитовання Росіян. В справі Галичини поділяє гадки Левицького. В жидівській справі треба зайняти становище, видати комунікат або ноту від мінстерства.

- -

Міністр Темницький: Відбилися від землі і полетіли на зорі. Говоримо про реформи, а не посідаємо території, на якій все те можна було б робити. І той кавалок землі, на яким ще сидимо, можемо втратити. Треба говорити про те, що нас може тепер врятувати. Реально нам потрібна амуніція, гроші, товари. Справу федерації треба оцінювати з практичного боку. Малось на увазі вислати особну місію до Лондону, але в Парижу Марголіну дали до зрозуміння, що наперед треба порозумітись в Парижу з представниками Денікіна (колчака), другими словами сказали: піддайтесь Денікінові. З другої сторони Панейко твердить, що серед держав антанти нема нікого, хто б на серію проектував федерацію і нас на неї пхав, бо для антанти взагалі нема Українців, їх ігнорують і сумніваються, чи потрібна їм навіть автономія.

- -

Жук: В шуканню шляхів нашої закордонної політики треба виходити з оцінки внутрішнього положення, а взагалі справу розглядати з точки погляду наших національних завдань. Ми показалися внутрішніми банкротами. Державу ми мали, але тепер є тільки її привид, не мали внутрішніх сил її утримати, хоча міжнародня констеляція все нам сприяла. Тепер вона гірша, як по берестейським мирі, але ми не вміємо її використати. Коли не маємо сил держави утримати, то треба другу не менше важну задачу поставити — зібрати всі українські землі. В цім напрямі треба було в Парижу робити, але досягнення якихсь результатів в сім напрямі вимагає компромісу з Росіянами на ґрунті федерації. Тепер і це пізно робити, але можна пробувати. Ми заплющем очі на те, як складаються для нас обставини. Маємо на папері і суверенну державу і об'єднання з Україною західних українських земель, але фактично не маємо нічого, а на західних землях вже міцно усадовляються Чехи, Поляки, Румуни, а ці послідні ще далі на схід посуваються, не виключене, що Поляки й до Києва дійдуть і не буде такої сили, щоб їх з нашої землі в скорім часі виперли. Отже мусимо бути приготовані на найгірше, ніяких ілюзій не робити. Коли пропустили момент державу свою укріпити розумною внутрішньою політикою, коли не зважувось за ціну федерації з Московщиною поспробувати рятувати західні землі, коли взагалі ми безсилі на якусь активну політику, то мусимо подивитись отверто правді в очі і застосуватись до того, що без нас робиться з нами. Коли маємо бути поділені, то хай цей поділ буде такий, щоб забезпечував кожній частині змогу існування. Що до внутрішніх відносин то треба вже раз завести якийсь культурний правопорядок і розпродати селянам панські землі. Без раціональної аграрної реформи і культурного

порядку, не можемо існувати і ніхто нас на серію не буде брати.

--

Темницький: До галицької справи подає, що комісія для польських справ в Парижу зложена з членів антанти. Вплинути на зміст статута для Сх. Галичини, важко, але можна пробувати. Раніш стояв на тім, щоби не брати участі в комісії доки існує польська окупація і мандат уладити адміністрацію, тепер треба підняти справу знущань Поляків над українським населенням, інтернування, арешти і заявити, що Українці тільки тоді зможуть взяти участь в нарадах над статутом Східної Галичини, як антанта спонукає Польшу до здержання переслідувань Українців, припинення терору та освободження невинно арештованих та інтернованих.

--

Порш: Нам підсувають федерацію. Передумова - конституанта і поміч, щоби ми могли щось робити. Стоячи на ґрунті самостійности можемо говорити і про федерацію, коли до нас звернуться, але ніяких деклярацій в цім напрямі не складати. Заінтересувати нашою справою Англію і Америку менше актуальна справа, як звязок і порозуміння з ближчими нам народами - Румунами, Поляками, Чехами, Німцями. Але й до цієї справи треба підходити обережно. Коримося нині і готові взяти участь в польській комісії, коли антанта захоче зліквідувати польські насильства в Східній Галичині. Політика бойкоту ніколи не давала наслідків. Коли вся наша інтелігенція буде сидіти в польських тюрмах, коли ми звідтам її не видобудемо і нашого голосу в комісії не будуть чути, тоді статут для Галичини і його переведення на практиці може бути ствердженням

./.

польського "стану посядання". Нас мало знають за кордоном, інформацію треба добре поставити, особливо з погляду економічного, на збудження інтересу до України, як господарчого об'єкту. Дебата наша дає багато позитивного матеріалу для уряду, треба її туди подати. Орієнтуємось на демократію, яка скоро прийде до влади, а з демократією можемо й самостійности зректись та прийняти федерацію.

Міністр Темницький: розуміється, що все, що тут говорилось, буде подане до відома уряду, але треба все зібрати і сформулювати, а для цього вибрати двох-трьох людей.

Славінський: Потрібна така внутрішня програма, щоб ми могли показатися з нею за кордоном; програма має бути цілком реальна. Землю передати селянам за плату. Доки не будемо мати реальної програми - доти з нами не будуть говорити. Ми шукаємо помочи, союзів, але ніхто нам тої помочи не дає і ніхто на союз не піде, бо ми схожі на того чоловіка, що втративши кредит хоче грошей позичити. А коли хтось і зважиться нам позичити, то треба великий процент заплатити. Нам потрібно визнання. З демократією не боїмося входити в федерацію. В комісії, яка працює над статутом, Галичини, хай беруть участь представники українського населення, а не офіційні представники держави.

Яковлів: проти офіційної участі в польській комісії. На сім засідання закінчено о год. 1/2 до 2-ої попол.ний.

Підписали: В. Темницький, в.р.

А. Жук, в.р.

9 засідання з дня 11.VIII.1919 о годині 5-ій по пол.
в готели "Пупп".

Присутні: міністр В.Темницький, А.Жук, М.Порш, В.Полетика, М.Славінський, О.Бурачинський, А.Яковлів, К.Лоський, Я.Олесницький, М.Залізник, Д.Левницький.

Проводить міністр В.Темницький, протоколує А.Жук.

Жук: підносить потребу еунціяцій правительства в справі жидівських погромів і в справі забезпечення маєтків чужих горожан на Україні.

Порш: противиться новій еунціяції відносно чужих горожан (вже одна була), доки нас не визнають не треба накидатися з прислугами.

Для опрацювання резюме політичних нарад упрощено пп.Славінського і Порша.

Обговорюється СПРАВА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРЕСОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ.

Міністр Темницький подає такі інформації:

Головне Управління преси й інформації випрацювало було проєкт інформаційної служби за кордоном (Віберович). Це було в Рівнім. Брав в тім участь і д-р Л.Цегельський. Намічалось утворення одного колегіяльного центру з відділами для романських держав в Швайцарії, для північних держав в Газі, для славянських країв в Празі. Цегельський стояв за індивідуальним провідом цілої акції і себе пропонував на міністра преси за кордоном. Проєктоване центральне бюро мало займатись крім пресової пропаганди

і видаванням книжок. Цегельський обмежував ролю тої інституції на пресову пропаганду; він жадав великих грошей на гоноровання газет і авторів. Остаточно мало полагити цю справу Г.У.П.і П., але досі вона не вирішена, закону нема. Виїзджаючи з Рівного за кордон Цегельський виснавив від Макаренка затвердження на керownika пресовою пропагандою. Міністр пропонував у Відні Цегельському предложити проєкт. На словах Цегельський говорив про це, але на письмі нічого не дав. Інформаційна служба повинна обнимати крім вісток до газет, поважні праці. Почасти це роблять де-які місії, але робота розбита, не скоординована; для сього потрібно утворити якийсь центр. Е.Левицький вніс проєкт основання Інститута пропаганди, але на це треба великих грошей. Пражська місія також вислала якийсь проєкт організації інформаційної служби. Взагалі нічого конкретного ще не придумано як поліпшити справу інформації, отже і над сим має застановитись нарада послів і голов місій.

--

Яковлів: запитує, в яким відношенню до МЗС стоїть віденське пресове бюро.

--

Міністр Темницький: віденське бюро організовано заходами і коштами Галицького Секретаріату. Піднімалось питання про прийатте на етат наш. При реорганізації пресової служби віденське бюро малоб увійти як складова частина нової організації.

--

Славінський: Висланий пражською місією в марті ц.р. проєкт організації пресової служби предвиджував утворення осібногo центрального Інституту, з участю фаховців, у звязку з місіями і посольствами. Пресова служба тракту-

вести самостійної міжнародної політики. Так само приязні відносини існують з Н і м е ч ч и н о ю . І в Відні і в Берліні не без успіху у відповідних обставинах можна говорити про відновлення змодифікованого берестейського договору, яким Україна дістала міжнародне признання як самостійна держава. Але реальної помочи з відси годі наразі мати.

З держав антанти малаб охоту, але не має відваги в чім небудь нам допомогти І т а л і я , але політика її взагалі не виразна й не тривка, а до того залежна від інших членів порозуміння, а тому числити нам багато на Італію не можна. Коли приїздили відпоручники італійського правительства до Галичини -запевняли в приязни і прихильности, в такім дусі реляції до Риму посилали, а переїзджаючи з Галичини до Варшави, ті самі люди, під польськими впливами цілком що иншого до свого правительства реляціонували. В Італії багато наших ворогів серед вищих офіцерів, прихильно до нас ставляться соц.-демократи і інтелігентські кола. Ці елементи проти відбудови великої Росії, за признанням нових держав, які повстали на руїнах старої Росії, а в першій мірі України і дадуться на себе впливати в кориснім для нас напрямі. Обидва наші заступники в Римі, Антонович і Тишкевич поставили себе добре. Папа вистосував письмо до Петяври обіцяв Тишкевичеві заспікуватися полоненими, виступити проти переслідування Поляками українських священників в Галичині і впливати на політичні сфери в Парижу в напрямі признання самостійности України. Папа очевидно привязує велике значіння до України з точки погляду поширення впливів католицької церкви на сході.

+ У офіціальної Ф р а н ц і ї (Пуанкаре, Клемансо) відношення до нас рішучо негативне, навіть вороже. Там будують велику Польшу. В Україну по перше не вірять, по

валась окремо від видавничої, але мала підлягати інститутіві. Проектувався там відділ рефератів по різних актуальним питанням для правительства і місій.

- -

Д.Левицький - подає такий

ПРОЕКТ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ І ВНУТРІШНЬОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ

Поінформовання суспільства за кордоном взагалі.

Зовнішня інформаційна служба може бути правильно організована і досягти своєї мети лише тоді, коли вона сама є добре інформована, що у відповідних країнах відомо про Україну, чим найбільше кожна з них може цікавитися на Україні, як преса відповідної держави трактує східне питання, особливо польську, жидівську і російську проблеми в їх взаємному звязку. Через це як передумова зовнішньої інформаційної служби мушть бути проведена організація внутрішньої інформації і останнє мушть бути підвалиною загальної інформаційної служби. Через те, що внутрішньою інформаційною службою робитиметься регулярна виборка з преси, легко можна буде обсервувати загальну ситуацію і працювати згідно встановленому плану. Зрозуміло, що праця в обох напрямках мушть бути тісно звязанею між собою і керуватися в кожному з них одною особою.

А.-- У великих центрах - Лондоні, Вашингтоні, Парижі, Римі, Берліні, Відні треба мати в інформаційному бюро не менше як дві особи, котрі лише читалиб краєві часописи і робили з них виборки для тижневих звітів. В менших центрах - Берн, Гага, Копенгага, Штокгольм, Християнія, Гельсінгфорс, Атени, Софія, Букарешт, Білгород, Вудапешт, Царгород, Прага - досить мати одного референта для краєвої преси.

В.-- В такій же пропорції мусить бути персонал для вироблення заміток, малих і великих артикулів для краєвої преси. Ці люди мусять вибиратися з фахових журналістів і мусять також підходити для праці по звітам інформаційного бюро.

В.-- Крім керівничого для інформаційного бюро треба рахувати для писання на машинці в малих центрах одну особу, в великих - три.

II. КЕРУВАННЯ.

Головне інформаційне бюро мусить знаходитися в одному з менших центрів, де воно свобіднійше може розвернути свою діяльність. Гага з географічного боку має краще положення через те, що бюро скорійше може сполучатися з усіма головними містами континенту. З політичного боку значно більше значіння має Копенгаген через те, що там неначе-б то перехрещуються інтереси великих держав і на чолі посольств завжди стоять визначні дипломати.

Головне інформаційне бюро підлягає безпосередньо Міністерству справ закордонних і безпосередньо від нього чи через передаточну централю у Відні фдержує телеграмний і инший матеріял, а також директиви і інструкції.

Всі инші інформаційні бюро досилають кожний тиждень головному бюро звіт з приводу трактовання українського і з ним звязаних питань у відповідній краєвій пресі. Ці всі звіти внутрішньої інформаційної служби використовуються в центральному бюро для тижневого звіту, який пересилається Міністерству закордонних справ. Цей входячий матеріял служить центральному бюро основою для досилання згідно з одержаними директивами інформаційного матеріялу.

Інформаційні телеграми будуть досилатись з Відня тільки Центральному Бюро і тільки звідсіля, після відповідного перероблення матеріалу, розсилатися другим інформаційним бюрам.

Центральне інформаційне бюро мусить само потурбуватися про статті по різних питаннях і їх розсилати. Воно може також давати доручення деяким місцевим бюрам скласти статті і замітки і пересилати їх до центр. бюро.

Центральне інформаційне бюро мусить бути розбите на відділи: Відділ для входячого звістового матеріалу, відділ телеграм, відділ для літературного матеріалу. Ці відділи мають мати по два співробітники у двох перших відділах і трьох співробітників у третьому, всього з керівничим і трьома машиністами одинадцять осіб.

Центральне бюро видає двохтижневий бюлетені, який має вміщати найкращий матеріал і призначений скорійше для бюлетенів, які будуть видаватися в різних центрах чим для суспільства взагалі. Статті і инший матеріал який буде друкуватися в сьому бюлетені, має негайно передрукуватися в прочих бюлетенях. Інформаційні бюро в надзвичайних випадках звертаються з телеграфічними запитаннями до центрального бюро, аби перевірити де-які відомости, які появилися в пресі.

III. ПРАЦЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ БЮР.

Інформаційні бюро мусять керуватися особами, які належать до посольств, аби в такий спосіб мався звязок між інформаційною службою і дипломатичною. Незалежно від того, що всі інф. бюро підлягають під керівництво центрального бюро, вони мусять працювати під надзором посла, аби не робити якогось окремого представництва в державі, а також контролюватися і керуватися дипломатією при проведенню відомих політичних завдань.

83

128

Інфор.бюра мають в першу чергу турбуватися про те,щоби говорилося про українське питання у відповідних країнах. З цього погляду є приємніші хибні погляди в українському питанні, ніж повне його замовчування. Всякий агітаційний матеріал мусить бути використаний: лекції, брошури, ілюстровані книжки, статті, замітки, телеграми.

Позаяк не мається підготовленого персоналу, треба собі поставити завдання як можливо найскорше виховати його.

Центральне бюро мусить розсилати спеціальні циркуляри з приводу важніших моментів в українській проблемі: Україна і Росія, Україна і Польща, Україна і Жиди, незалежність і федерація, економічна роля України і т.д. IV.

Для шести великих і 13 малих бюр треба мати 19 ке-ровничих, 50 постійних співробітників і 31 особу технічної допомоги, всього 100 чоловік. Платня мусить приблизно вираховуватися 1.000 К. для перших, 500 корон для других і 200 корон для третих. Се є всього 50.000 Корон. На канцелярські видатки 10.000 корон. Так усі видатки коло 65.000 корон. На телеграфічні звіти 15.000, на видавання бюлетенів (Вашингтон, Льондон, Париж, Рим, Берлін, Відень, Швайцарія, Копенгаген, Софія, Прага) 25.000 корон. В такий спосіб всі видатки вираховуються в 105.000 корон, евентуально по 125.000 корон в місяць.

- -

Яковлів: як складались місії МЗС проектувало організацію пресової служби в Парижу. При парижській місії була колегія журналістів, були відпущені кредити, але не знати з чьєї вини нічого з сього не вийшло і інформаційне бюро було зліквідоване. Зцентралізованя видавничої і пресової діяльності потрібне, але з оснований окремого

./.

інституту підодждати. Місії хай далі подають до газет інформації. Видавництво брошур зцентралізувати. Але місії мусять мати відомости з краю.

--

Славінський: Нема людей для пресової інформації, треба їх виховати. При центрі конечно мусить бути відділ рефератів (докладів).

--

Порш: Пресова служба має бути під контролею послів і голов місій. Ідея інституту добра. У нас бракує матеріалів по всяким питанням політичного характеру, треба його збирати, обробляти. Це робиться пресовим бюро в Берліні, воно обслуговує матеріалом журналістів. Видавати книжки можна і через місцеві фірми, в Німеччині зголошуються видавці. Берлінське бюро опрацьовує огляди політичних подій для правительства, економічні і фінансові огляди - таке між иншим завдання інформацийних бюр при посольства і місіях. Для поширення біжучих вісток в пресу даються вони бюрові Демерта за невелику заплату і від нього дістається багато матеріалу, якого нігде не можна дістати. Бюро Вольфа посилаються бюлетені. Журналістам крім матеріалу платиться иноді за статті. Збираємо літературу для себе і уряду, секретні відомости також.

--

Жук: за багато у нас інформації, але дуже мало дипломатії. Посольства і місії передовсім дипломатично-політичні органи, а не пресові і видавничі бюро, в які вони перетворились. Сі чинности треба відібрати від посольств і місій і передати окремій інституції. Досі на пресову пропаганду видано сщму гроша, а результати мінімальні, бо робиться без пляну, без системи, на кількнайцять рук, неекономно.

--

Залізник: Міністерство само має видавати публікації.

Треба видати політично-дипломатичні матеріали, а також переклади з чужих мов по питанням міжнародного права, міжнародньої політики і пр.

Жук: зауважує, що політично-дипломатичні матеріали з нашої свіжої історії збираються і будуть видані друком.

На сім засідання о год. 8-ій вечером закінчено.

Проводить міністр В. Темницький, протоколує Н. Залізник.
Підписали: В. Темницький, в.р.

Заступник міністра А. Жук, в.р.

10 засідання з дня 12.VIII.1919, в готели "Пупп" о годині 5-ій по пол.

Присутні: міністр В.Темницький, О.Бурачинський, М.Славінський, Д.Левицький, М.Залізняк, Я.Олесницький, К.Лоський, В.Полетика, А.Яковлів, В.Порш, заступник фінансового агента в Берліні Хомяк, Проводить міністр В.Темницький, протоколує М.Залізняк.

- - -

Заступник фінансового агента п.Хомяк подає слідуєчі інформації про с т а н н а ш и х ф і н а н с і в за кордоном, у звязку з забезпеченням посольств і місій. Грошове становище дуже скрутне, грошей до розпорядимости дуже мало. Сидоренкові 10,000.000 фр. не можемо вислати. З Відня взято 21,000.000 корон переведених на чужу валюту (в Голяндії), а 20 міл. в коронах, 205 мільонів лишається в Австро-угорському банку. В Берліні до розпорядження коло 210.000 марок. Замкнених в німецькому банку в Берліні коло 412 міл.марок. Докладного справоздання дати не може, бо не для цього сюди їхав.

Темницький: Скільки грошей взагалі, скільки замкнено, скільки й як можна дістати, скільки можна дати на закордонну політику.

- - -

Хомяк: В Берліні взято 8 міл.марок на особе конто Супруна. З того 3,116.103 мар. видано на місії від березня по липень місяць. Супрун хотів утворити два фонди: на місії і фонд національний. Це зроблено з віденського коронного фонду. На дальші виплати місіям справа стоїть зле. Віденські акредитиви Супруна вибрані цілком. На Берлін має Супрун афедитів на 150 мільонів, з того на 110 річевих акредитивів, а 40,000.000 можуть бути ужиті

на інші цілі. З 41 мільйонів австрійських (21 переведених + 20 непереведених на чужу валюту). 1/3 призначається на фонд для місії, а 2/3 на нац. фонд.

Порш: просить дати справоздання міністрові про пакети з грошми до Голяндії і для нього про акредитиви на 110 мільйонів на Берлін. Запитує п. Хомяка чи фінансова агенція може заспокоїти потреби місії до кінця року?

Хомяк: Виплати робитися будуть, але як довго, поки що годі сказати, думає що можна буде.

Славінський: Як виплачувати удержання урядовцям? Найкраще, щоби фінансова агенція сама занутовувала дотичні валюти й видавала їх у відповідних валютах місіям.

Левицький: Треба забезпечити місії на довгий час, бож це удешевлює роботу. Усталити для кожної місії валюту єї країни і виплачувати по курсу з січня 1919, час виїзду місії. Усталити, що фінансовий агент мусить виплачувати все наложене по штатам і не має права сам счеркувати окремих позицій.

Яковлів: На всі посольства і місії треба 540 тисяч гульденів, а в Голяндії в банку лежить на суму понад 1 мільйон гульденів. У мене урядовці згодились брати гульден за 4 карб.

Порш: справа фінансового становища місії обнімає такі моменти: 1. штати, 2. валюту, 3. фонд для місії. Говорю лиш про валюту. Бюджетове право не дозволяє робити виплат в чужій валюті. Моя пропозиція - точно визначити штати

кожній місії на підставі тих самих принципів, як в посольствах. Основні оклади мусять бути однакові скрізь, окремо можна признавати додатки на дорожнечу, а окремо покривати різницю на виміні чужої валюти.

Славінський: висловлюється за усталенням твердої валюти на короткий час. Виплати в чужій валюті по закону у нас є - французька місія.

Порш: Як що прийняти штати в чужій валюті нема добових; переглянути штати на основі реальної роботи, виробити відповідний законопроект.

Лоський: Робити виплати на основі штатів по обчисленню вартости карбованця в даній валюті на основі реальних коштів життя.

На сім засідання закінчено о годині 8-ій вечером.

Підписали: В. Темницький, в.р.

11 засідання з дня 13.VIII.1919, в готелі "Пупп" о годині 11-ій пер.пол.

Присутні: міністр В.Темницький, М.Порш, М.Славінський,
Д.Левицький, В.Полетика, М.Залізник, Я.Олес-
ницький, А.Яковлів, К.Лоський, О.Бурачинський,
А.Жук.

Проводить міністр Темницький, протоколує Залізник.

Темницький: Хомяк повідомив офіційно, що до кінця року місіям удержання заповнене; виплати будуть робитись фінансовою агенцією в валюті дотичної держави. Усталення видатків кожної місії і посольства полагодити п.міністр з присутніми тут заступниками місій.

Порш: реферує справу економічної політики. Треба зацікавити відповідні круги й уряди в кожній державі Україною, як економічною одиницею. З цього погляду має виходити наша інформаційна служба. Вже виникла ідея міждержавних і міжнаціональних економічних організацій. В багатьох місцях утворились торговельні палати. Треба, щоб наші кооперативні організації звязалися з відповідними організаціями за кордоном і виробили плян своєї роботи. Треба зайнятися заснуванням банків за кордоном для праці на Україні. Третя форма економічної діяльності - творення товариств для допомоги вивозів і ввозів. Треба зберегти наш національний фонд, що є за кордоном. Форма примітивна, - перевести його в нейтральну валюту й умістити в нейтральній країні. Ми потребуємо товарообміну. Всі європейські держави готують ся до вивозу товарів на схід. За ті гроші, які є у нас за кордоном, набути ті або інші банки за кордоном.

друге вважають, що Самостійна Україна була б заборолом Німеччини в її політиці на Сході. Пішон хоча не дуже нахилиться до Польщі, але одночасно стоїть за єдиною Росією. Опозиція французька, головню с.-д., ставиться до нас прихильнійше і устами своїх репрезентантів (Бріян, один з кандидатів на міністра президента, й инш.) запевняє, що коли прийде до власти, наше становище зміниться на краще, що наші жадання, як і инших народів бувшої Росії, оправдані, але при цім радять нам погодитись з якимись сусідами, щоб не воювати на всі фронти (на перше місце ставлять східного сусіда), а тоді можемо числити на поміч. При переміні кабінету мав би бути міністром для справ Східньої Європи Фраклін Булеон, який до нас ставиться приязно.

Позиція А н г л і ї дуже не виразна. Де-які виступи Льюйд Джорджа мали б говорити за прихильність до нас, але нічого позитивного не бачимо. В цвїтні представники Англії і Америки, які приїзджали до Галичини, давали до зрозуміння Державному Секретаріатови, що супроти не сконсолідован^{их} відносин на Наддніпрянській Україні скорше може дістати міжнародне признання Галичина, як ціла Україна і Секретаріят відповідно до цих заяв повів свою політику, хоча не дався намовити до зірвання з Великою Україною, але як знаємо, антанта дала пізніше згоду на окупацію Поляками Галичини, заводячи Секретаріят в надїях на якусь поміч антанти супроти Польщі.

А м е р и к а ніякого політичного інтересу до України доси не проявила, натомісць є ознаки про великий інтерес у неї до нас комерційної натури. В Парижі продали нам Американці де-які товари на кредит. Були і в инших містах пропозиції комерційного характеру. Будучи в посіданню великих запасів продуктів промисловости, Американці з ризиком і на нас можуть ставку поставити. Але коли хтось почав би

90

~~1/4~~

Левицький: особливий натиск кладе на організацію нашої фінансової політики в Америці, на використання грошей наших емігрантів. Треба організувати роботу за кордоном наших кооперативів і утворити централю для економічних справ за кордоном, яка контролювала-н кожну закупку що до чистоти й солідности. Треба пустити карбованці за кордон, але щоб пустити їх по високій ціні, треба їх забезпечити чужою валютою до висоти 30%. Для цього видати окрему серію наших грошей. Видати публікацію про природні багатства України, щоб зацікавити чужинців Україною з цього боку.

--

Яковлів: питання валюти ми не можемо рішати, для цього потрібні фаховці. При кожній місії треба мати державних торговельних комісарів, їх може висилати і не признана держава. До цього не потрібно багато грошей. Знайдуться люди, які за гонорар будуть робити.

--

Славінський: Піддержує плян Левицького. Емігранти наші мають складати депозити в соліднім американським банку, а в краю виплачувати укр. валютою. Так повстане запас чужої валюти. Засновувати банки за кордоном, як от швайцарсько-український банк. З закупкою так званих пакетів в банках треба обережно. Не давати порученв економічного характеру не гідним довірря людям, посольства повинні збирати матеріяли, що дана держава може дати а чого потребує від України. Заснувати централю для торговельно-фінансових операцій за кордоном. Небавом вийде в Празі брошура про багатства України (Олесницький: в Англії також виходить). Вияснити де й які можна на Україні фабрики закладати і шукати за кордоном підприємців і капіталів.

--

./.

91
145

Жук: вважає дискусію за безплідну. Ніякі правильні економічні відносини за кордоном неможливі, доки ми не будемо мати ладу в краї та доки нас не визнають, як державу. Наперед треба поробити умови торговельні з чужими державами, а тоді можливий буде товарообмін. Але ніяких умов ніхто з нами не буде робити, бо ми не є визнаною державою. Поправити наше фінансове положення можна тільки зяттям закордонної позички, але ніхто її нам не дасть з огляду на наше міжнародне і внутрішнє положення. Кооперативи, як приватні організації, могли б щось робити, але й у них нема грошей. Єдиною формою праці нашої в області економічній за кордоном - це творення організацій для взаємного економічного пізнання. Вони підготовлять ґрунт для реальних економічних зносин в будучині. При кожнім посольстві і місії треба мати торговельних і фінансових агентів. Призначення їх роботи на рекомендацію кооперативів.

Залізник: підносить потребу консулятів і економічних агентів за кордоном, праця яких мала б бути зосереджена в централі для економічних справ при експозитурі міністерства, закордонних справ за кордоном України. Треба видати інструкцію для торговельних агентів, що вони мають робити та які мають бути взаїмовідносини між ними і посольствами та місіями.

Олесницький: підносить потребу основи англо-українського банку.

Порш: торговельна і фінансова політика за кордоном має помагати нам вибороти самостійну Україну. Коли будуть повертати німецькі колоністи на Україну, можуть нам дати марки і взяти гривні.

На сім засідання замкнено о год. 1-ій по пол.

Підписали: В. Темницький, в.р.

12 засідання з дня 14.VIII, 1919, в готели "Пупп", о 5-ій год.по полудни.

Присутні: міністр В.Темницький, М.Василько, М.Славінський,
М.Порш, М.Залізник, Я.Олесницький, В.Полетика,
А.Яковлів, К.Лоський, Д.Левицький, О.Бурачинський, А.Жук,

Проводить засідання В.Темницький, протоколує М.Залізник.

Про складання місій реферує Порш:

Місії склалися механічно. Призначалися вищою властю не лише голови, але й урядовці, сі послідні часом без порозуміння з головами. Це вело до спорів. Виникла справа "Наддніпрянців" і "Наддністрянців". Призначення Галичан на відповідальні посади дало би нашим ворогам великий матеріял до виступів проти нас, - "галицька інтрига". Але присутність Галичан в наших місіях конче потрібна. Між ними знаходяться найкращі робітники. Міністр має з кожним головою місії переговорити, які треба зробити персональні зміни.

Славінський: не треба робити жадних ріжниць між "Наддніпрянцями" і "Наддністрянцями". Галичани можуть бути корисні в Наддніпрянщині, а Наддніпрянці в Галичині.

Д.Левицький: Наш уряд за Чеховського вислав голов місій, які не поділяли програм внутрішньої політики уряду. Уважає це шкідливим. Боїться, чи все те, про що тут говорилось, відповідає думкам і намірам правительства. Між Галичанами і Українцями не можна робити ніяких ріжниць. В місіях є багато невідповідних елементів, які нас компромітують. Міністр мусить на це звернути увагу й усунути

ці елементи. Застерігається проти натяків, що Секретаріят вносив розділ.

Бурачинський: Розділ між Галичанами і Українцями має певний правно державний характер. Після проклямовання злуки з січня 1919 р. ухвалено на Народній Раді про з'єднання Галичини з Україною, але до конкретного переведення цієї справи в Установчих Зборах, має далі бути Рада і Державний Секретаріят. Це прийняла до відомости Директорія Універсалом з дня 23 січня 1919 року. Національна Рада заіменувала секретаря для закордонних справ. Далі на спеціальній нараді ухвалено, що за кордоном репрезентація має бути спільна з винятком бувшої Австро-Угорщини, Обсада становиск в порозумінню з Секретаріятом. Цього наддніпрянське правительство не додержувалось. Секретаріят сепаратної політики не вів. Американці пропонували Галичанам відректися Директорії, угорські більшовики пропонували союз і помиріння з Леніном, Раковський пропонував перемирря, але Секретаріят всі ті пропозиції відкинув. В тяжку пору, як не було амуніції, надніпр. правительство вислало комісію для контролі Секретаріату (Темницький: Такої комісії не було).

Славінський: Лихої волі не було у взаїмних відносинах між Галичанами і Наддніпрянцями, є різниці історичні, культурні, психольогічні, вони справили непорозуміння. Коли дві держави, то чого Галичани брали участь в Трудовім Конгресі? Коли одна держава, то для чого два міністерства закордонних справ? Коли приїхала до Праги комісія з Галичини для заключення торговельного договору з Чехами, заявила мені, що я посол з України і до галицьких справ не маю права мішатись. У нас фактично

94
156

нема почуття єдності. Є одна Україна без поділів і так має бути.

Яковлів: Я не знав нічого про ці роздори. Уважав, що Трудовий Конгрес був як раз сею конституантою, про яку говорила ухвала Національної Ради. Зі зміною правитель-ства не повинна ще мінятися закордонна політика.

Славінський: Посли представляють не правительство, а державу. Зміни серед закордонних представництв наступають при зміні орієнтації.

Олесницький: Від хвили проголошення злуки нема двох держав, тільки одна. Панейко їхав до Парижу ще перед злукою. Було помилкою при злучі затримувати уряд окремого секретаря для закордонних справ для Галичини.

Порш: Ми репрезентуємо державу, конкретно уряд. Політики на власну руку не можна вести. Не годиться з політикою уряду уступного. Посол не може боронити своєї парохії. Не є злочином, коли усунеться людей, які нас компромітують.

Юський: Треба вияснити хто має складати місії. Посол, міністр чи Рада міністрів. Треба, щоби посол призначав до шостої ранги включно. Як урядник не відповідає, міністр порозумівається з послом і робить йому пропозицію що до звільнення.

Славінський: Треба взяти на увагу вагу демократії і соціалізму. Репрезентувати державу можуть лише люди демократичні, що могли би йти в контакті з демократією.

Темницький : дає в'яснення що до питань кого заступає, яке відношення його до правительства і держави до внутрішньої політики і т.д.

Василько: Приїхав до Верна в нещасливім часі. Два дні перед паразкою резолюцією в справі Галичини. Тепер є літо і посли розіхались на курорти. Лукасевич абсолютно не відповідає своєму призначенню. Я був в політичному департаменті, був у чеського посла. Ситуація українського посла в Верні не є приємна. Шефом департаменту політичних справ є Паллявічіні, його шефом кал.бундесрат. Кальондер жалувався, що Швайцарія досі не могла визнати України. Це від неї незалежно. Він є спеціаліст що до "Ліги Народів". Обіцяв свою підпору, інфрмувався про наші справи. Я йому дякував іменем Петлюри. Як одержав телеграму про висилку Мацієвича до Румунії вислав лист до посла румунського. Той обвинувачував нас в імперіялізмі (Бесарабія, Буковина). Фірма і імя Степанківського є тепер для нас дуже шкідлива. Румуни певні, що вони дістануть Бесарабію і Буковину, але хотять мати від нас легальний акт, бо вірять в нашу будучність і силу. Вони звязані з Поляками на життя і смерть. Чеський посол Бардчек остерігав мене щоби ми не рахували на непорозуміння в лоні антанті. Румунський посол зробив спеціальний реферат до свого уряду, показав його мені, реферат прихильний до нас. Вказує на історичного ворога Росію. Румунський посол Покляску уладить мені зустріч з італійським послом. Гетьман в в Швайцарії, послав довірочного чоловіка до Відня, щоби знати, що й як є в українських кругах. Франція має плян поставити українську гетьманщину, яка стоялаби під суверенітетом Польщі. Скоропадський кандидує на це, але Фран-

ція не хоче його, висуває князя Четвертинського. Я твердо стою на самостійности держави нашої. Румуни дуже бояться великої Росії. Проти Поляків ніякої помочи не дадуть, як би ми погодилися з Поляками, то дадуть пропуск для амуніції.

Яковлів: говорить про справу погромів на Україні в газетах. Було би до речі винести постанову декларативного змісту, в якій представити в правдивім світлі жидівську справу на Україні.

Василько: відчитує депешу свою в цій справі до Парижа.

Міністр Темницький: зауважив, що колиб якому послові потрібно було виступити публично в жидівській справі, може взяти собі за взірець депешу Василька.

По цім міністр сконстатував, що порядок денний нарад конференції є вичерпаний, а резюме наших нарад, яке пропозують гг. Порш і Славінський, будуть долучені до протоколів нарад.

На сім засідання замкнено в год. 8-ій вечером.

Підписали: В. Темницький, в.р.